Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Lidský život a jeho hodnota v pojetí Petera Singera

Lenka Ambrožová

Plzeň 2020

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

Lidský život a jeho hodnota v pojetí Petera Singera

Lenka Ambrožová

Vedoucí práce:

Mgr. Miloš Kratochvíl, Ph.D.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2020

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, květen 2020 ……...

Ráda bych poděkovala panu Mgr. Miloši Kratochvílovi, Ph.D., za odborné vedení bakalářské práce a cenné rady.

Obsah

1 Úvod....1
2 Tradiční vs. Singerovo pojetí osoby....3
2.1 Posvátnost lidského života....3
2.2 Singerova kritika posvátnosti lidského života....4
2.3 Osoba v Singerově pojetí....6
3 Vymezení lidského života....9
3.1 Počátek lidského života....9
3.2 Konec lidského života....10
3.3 Mají všechny životy stejnou hodnotu?....13
4 Singerovy názory na vybrané etické problémy související s hodnotou lidského života 15
4.1 Potraty....15
4.2 Infanticida....16
4.3 Eutanázie....19
5 Kritika Singerových teorií....22
5.1 Don Marquis....22
5.1.1 Singerova odpověď....24
5.2 Harriet McBryde Johnson....25
5.2.1 Singerova odpověď....26
5.3 Harry J. Gensler....27
5.3.1 Singerova odpověď....30
5.4 Eva Feder Kittay....33
5.4.1 Případ Ashley X....35
6 Závěr....38
7 Bibliografie....40
8 Resumé....43

1 Úvod

Je naší morální povinností činit vše proto, aby byl každý lidský život zachráněn? Současný australský filosof Peter Singer odpovídá jednoznačně záporně a tato bakalářská práce si klade za cíl objasnit, proč tomu tak je. Práce se bude zabývat tím, kdo je v Singerově pojetí vlastně osobou a čím se osoba vyznačuje, dále potom jak Singer vymezuje lidský život, jakou mu připisuje hodnotu a jaký to má dopad na řešení některých současných problémů medicínské etiky. Rovněž bude nastíněno, jaké námitky proti němu vznášejí jiní autoři.

Singer ve svých úvahách vychází z kritiky křesťanského principu posvátnosti lidského života. Proč tento princip odmítá? Pokud není každý lidský život posvátný, kdo má pak právo na život a proč? Jak tohoto práva nabývá a může ho také ztratit? Kromě hledání odpovědí na tyto otázky se budu zabývat také Singerovým vymezením lidského života – čím podle něj život člověka začíná a čím naopak končí?

Singer je velmi kontroverzním a diskutovaným autorem, jeho chápání osoby a hodnoty lidského života má totiž závažné důsledky pro řešení současných bioetických problémů. Vyplývá z něj, že je za jistých okolností oprávněné a dokonce morálně správné ukončit život druhého člověka. Pokusím se tedy přiblížit, proč a za jakých podmínek Singer předčasné ukončení života schvaluje. Zaměřím se přitom na problematiku potratů, infanticidy a eutanázie starších dětí a dospělých. Singer se vyjadřuje i k dalším bioetickým problémům, jako je umělé oplození nebo používání lidských embryí jako laboratorního substrátu, já se však kvůli omezenému rozsahu této práce budu věnovat pouze jmenovaným třem, které se týkají předčasného ukončení života.

Singerovy názory na hodnotu lidského života budou konfrontovány s kritikou čtyř vybraných autorů. Z mnoha autorů, kteří se Singerem polemizují, jsem se pokusila zvolit čtyři tak, aby byli zastoupeni muži i ženy, aby se co nejvíce lišily jejich osobní životy a filosofická východiska, a každá kritika byla tedy vedena z jiné perspektivy. Můj výběr zahrnuje Harryho J. Genslera, profesora etiky, zastánce tzv. zlatého pravidla a jezuitského kazatele, dále Dona Marquise, profesora filosofie, který podobně jako Singer odmítá princip posvátnosti lidského života, avšak neschvaluje ani Singerova etická východiska. Ženy jsou zastoupeny profesorkou filosofie Evou Feder Kittay, která je zastánkyní etiky péče a matkou dnes již dospělé handicapované ženy, a nedávno zesnulou právničkou a aktivistkou za práva handicapovaných Harriet McBryde Johnson, která sama byla

připoutána na invalidní vozík. Kromě námitek těchto autorů uvedu rovněž to, jak na ně Singer odpovídá.

Svou bakalářskou práci jsem rozdělila do čtyř kapitol. První kapitola se bude věnovat Singerově kritice principu posvátnosti lidského života a alternativě, kterou nabízí ve svém pojetí osoby. Ve druhé kapitole rozeberu možnosti časového vymezení lidského života, které se v rámci tradiční etiky Singerovi zdá být značně problematické. Ve třetí části se zaměřím na Singerův návrh řešení problematiky potratů, infanticidy a eutanázie. Toto řešení se opírá o Singerovo pojetí osoby, které na nás neklade požadavek činit maximum pro prodloužení života každého lidského jedince za všech okolností. Závěrečná kapitola se bude věnovat námitkám vybraných Singerových kritiků.

2 Tradiční vs. Singerovo pojetí osoby

Singerova etika je založena na rozlišení osob a vědomých a cítících bytostí. Aby mohl Singer promýšlet řešení konkrétních bioetických problémů, musí nejprve obhájit, jakou morální povinnost máme k jednotlivým kategoriím živých tvorů.

2.1 Posvátnost lidského života

Tradiční západní pohled na člověka, jeho život a hodnotu má původ jednak v antickém Řecku, jednak ve Starém zákoně. Nejvíce však k jeho rozšíření přispělo křesťanství. Pro tento přístup se vžilo označení „nauka o posvátnosti lidského života“, je však důležité poznamenat, že Bible ani katolická teologie s tímto pojmem neoperují. Není zřejmé, jak tento pojem vlastně vznikl, v současných filosofických a bioetických diskusích je však hojně využíván.[1]

To, že je lidský život posvátný, znamená, že je nedotknutelný, že se má za všech okolností zachovávat a chránit. Dokonce je možné tvrdit, že lidský život má nekonečnou hodnotu (to se týká všech lidských životů, tudíž všechny jsou stejně hodnotné). Tuto hodnotu mají nikoliv kvality, které umožňuje, jako je autonomie, racionalita či štěstí, nýbrž lidský život sám. Posvátnost lidského života je vysvětlována výjimečným postavením člověka v rámci stvoření – Bůh člověka stvořil k obrazu svému, svěřil mu do péče a užívání všechny ostatní tvory i zemi a vložil do jeho těla nesmrtelnou duši.

Podle židovského učence Davida Novaka jedinec na vlastní kůži pociťuje posvátnost života tehdy, když zakouší nějaký zvláštní vztah k Bohu. Uvědomí si, že podobného vztahování se k Bohu je schopen každý člověk, a proto uznává, že každý lidský život je posvátný. I jedinci, kteří nejsou nábožensky založení, cítí, že „*...člověk není jen nějakou věcí ve světě, která může být zničena nebo zneužita. Toto uznání často vychází z jejich zkušenosti bezpráví*“.[2] Pociťují, že bezpráví vede k degradaci veškerého lidského života, včetně toho jejich, což si jistě nepřejí.

1 KEENAN, The Concept of Sanctity of Life and Its Use in Contemporary Bioethical Discussion, s. 4.

2 Překlad autora. Původní znění: „*...more than merely being a thing in the world that can be destroyed or exploited. This appreciation often comes out of their experience of injustice*“. NOVAK, *The Sanctity of Human Life*, s. XII – XIII.

V rámci sekularizace společnosti bylo teologické vysvětlení posvátnosti lidského života nahrazeno tvrzením, že každý člověk má nezcizitelné právo na život. To je základem ústav většiny moderních států.[3]

Posvátnost lidského života a moderní deklarace práva na život mají vážné důsledky pro bioetiku. Jelikož je lidský život posvátný, nemůžeme vraždit ani páchat sebevraždu. To znamená, že jsou zapovězené potraty, odpojení pacientů v dlouhodobém vegetativním stavu od přístrojů, asistovaná sebevražda, eutanázie, usmrcení těžce postiženého novorozence „z milosti" apod. Zabít nevinnou lidskou bytost znamená brát Bohu jeho práva (jelikož on nám dal život a jedině on nám ho zase může vzít), zasahovat do Božího plánu. Ten, kdo uznává posvátnost lidského života, neuvažuje nad tím, co je v konkrétním případě z pohledu morálky nejpřijatelnějším řešením. Namísto toho tvrdí, že život žádného člověka nesmí být za žádných okolností předčasně ukončen. To často vede k utrpení pacienta i jeho blízkých i k vysokým výdajům ze strany státu.

2.2 Singerova kritika posvátnosti lidského života

Peter Singer nauku o posvátnosti života otevřeně napadá. Tvrdí, že: „*...princip posvátnosti života nemůže být racionálně obhájen… [a] nemůže být použit jako základ pro odmítání eutanázie pro těžce postižené novorozence – přinejmenším nemůže být použit těmi, kdo chtějí přesvědčit všechny rozumné lidi nezávisle na jejich náboženském vyznání*,".[4]

Když tvrdíme, že lidský život je posvátný, vyjadřujeme tím, že má větší hodnotu než život psa, prasete či jakéhokoliv jiného tvora, a tedy že zabití člověka je mnohem horším činem než zabití zvířete. Nabízí se otázka, co činí lidský druh nadřazeným všem ostatním, významnějším než jsou ostatní. Singer odmítá jakákoliv teologická vysvětlení a nesouhlasí s tvrzením, že pouze na základě příslušnosti jedince k tomu či onomu biologickému druhu můžeme rozhodnout, zda je v pořádku hozabít či nikoliv. Pro takové rozhodnutí potřebujeme kritérium, které bude morálně relevantní, a biologické kritérium tento požadavek nesplňuje. Tvrdit, že nějaký biologický druh je ostatním nadřazený, je podle

3 BAYERTZ, Introduction, s. XIII – XIV.

4 Překlad autora. Původní znění: „*...the sanctity of life principle cannot rationally be defended… [and] cannot be used as a ground for objecting to eutanasia for severely handicapped new-borns – or at least, it cannot be used by those who wish to persuade all reasonable people independently of their religious beliefs,*".
KUHSE, SINGER, *Should the Baby Live?*, s. 118.

Singera stejné jako trvat na nadřazenosti určitého pohlaví či etnické skupiny. Určování hodnoty na základě biologické příslušnosti Singer nazývá speciecismem.

Biologický druh by mohl být morálně relevantní pouze nepřímo, a sice v případě, že by existovala jasná souvislost mezi ním a nějakým kritériem, které samo morálně relevantní je. Takovým kritériem je podle něj soubor kognitivních schopností, jimž se budeme blíže věnovat v následující podkapitole. Ačkoliv většina lidí tyto schopnosti má, existují i takoví, kterým chybí, a zároveň jsou tyto schopnosti vlastní jedincům některých jiných živočišných druhů. Vidíme tedy, že množina příslušníků našeho biologického druhu se nekryje s množinou jedinců, kteří disponují požadovanými kognitivními schopnostmi, a proto biologická příslušnost nemůže být pro úvahy o morálce relevantní ani nepřímo.[5]

Někdo by mohl namítnout, že zvýhodňování příslušníků stejného druhu je intuitivní a přirozené, to však pro Singera neznamená, že je to správné. Stejně tak můžeme tvrdit, že je intuitivní a přirozené zvýhodňovat vlastní pohlaví či rasu, a přece se většina z nás shodne na tom, že je to špatné. Singer dále upozorňuje na fakt, že zákaz zabíjení rozhodně neplatil vždy a všude – celou jednu kapitolu v knize *Should the Baby Live* věnuje příkladům infanticidy v různých společnostech světa (a nelze říct, že se jedná o společnosti primitivní, neboť infanticida byla běžná i v antickém Řecku a Římě). Naopak některé nábožensko-filosofické systémy, jako je buddhismus či džinismus, si cení všech životů stejně, bez ohledu na biologický druh. Zdá se tedy, že připisování zvláštní hodnoty veškerému lidskému životu oproti životu ostatních živých tvorů není univerzálním rysem lidstva.[6]

Singer si je vědom toho, že v dnešní době je pojem posvátnosti lidského života využíván jak v náboženském smyslu, tak i jako sekulární princip. K vyvrácení druhého způsobu použití využívá výše uvedenou kritiku speciecismu, k teologickému pojetí má ještě další výtky. Snaží se zpochybnit tři skutečnosti, které podle křesťanské teologie posvátnost lidského života zakládají:

1. Člověk byl stvořen k Božímu obrazu. To znamená, že člověk a Bůh jsou si nějakým způsobem podobní. Vzhledem k tomu, že Bůh nemá fyzické tělo, musí se jednat o podobnost intelektu, morálního cítění nebo kongitivních schopností. V takovém případě by podle Singera bylo Bohu více podobné prase než anencefalický novorozenec. Podobnost s Bohem tedy není relevantním důvodem pro povyšování člověka nad zvířata.

5 KUHSE, SINGER, *Should the Baby Live?*, s. 123.

6 Tamtéž, s. 123 – 124.

2. Člověk má nesmrtelnou duši. Singer se podivuje, proč by Bůh dával nesmrtelnou duši všem příslušníkům *homo sapiens* včetně např. zmíněného anencefalického novorozence, kterému nedaroval rozum.
3. Člověk získal od Boha vládu nad vším stvořením. Některá zvířata jsou však inteligentnější než někteří lidé, a proto by neměla tato vláda být přidělena na základě biologické příslušnosti.

Singer přiznává, že v kontextu židovsko-křesťanské etiky má posvátnost lidského života jistý význam, avšak náboženské pojetí světa bylo již dávno odmítnuto. Tento princip byl vytržen z náboženského rámce a stále je mnohými respektován, avšak, jak tvrdí Singer, mimo tento rámec je neobhajitelný, a je tedy třeba nalézt jiný etický systém, který by lépe odpovídal dnešní době.[7]

2.3 Osoba v Singerově pojetí

Křesťanská etika pracuje s pojmem osoby, který ztotožňuje s příslušností k druhu *homo sapiens*. Singer však pod oběma pojmy rozumí něco jiného. Říká, že pod pojmem člověk můžeme chápat buď osobu, anebo příslušníka druhu homo sapiens, což je častější. Tato distinkce je klíčová, neboť pouze jeden význam pojmu člověk může být využit v etických úvahách. Z předchozí podkapitoly víme, že podle Singera jím není význam biologický.

Singer ve své etické teorii přejímá tzv. indikátory lidství protestantského teologa Josepha Fletchera. Patří sem sebeuvědomování, sebekontrola, vědomí minulosti a budoucnosti, schopnost vztahovat se k ostatním, starost o ostatní, komunikace a zvědavost. Někteří další autoři zdůrazňují racionalitu, schopnost používat jazyk a autonomii. Singer podotýká, že tyto schopnosti spolu úzce souvisejí, a všechny označuje za charakteristiky osoby. Rovněž se inspiruje u amerického filosofa Michaela Tooleyho a jeho teorie lidských práv. Podle Tooleyho může mít určité právo jen jedinec, který je schopen mít touhy, k nimž se toto právo váže, tedy mezi právem a touhami existuje spojitost. Singera nejvíce zajímá právo na život, které souvisí s přáním pokračovat ve vlastní existenci jako samostatná sebeuvědomělá bytost. Tohoto přání je schopen pouze jedinec, který samostatnou sebeuvědomělou bytostí už je, tedy který je osobou. Podle Tooleyho teorie se tedy osoba vyznačuje tím, že má právo na život, zatímco ostatní tvorové toto právo nemají. Porušit něčí právo na život pak znamená zabránit mu v uskutečnění touhy žít dál svůj život. Pokud

7 KUHSE, SINGER, *Should the Baby Live?*, s. 124 – 125.

zabijeme bytost, která této touhy není schopna, a tedy nemá právo na život, není to v rozporu s morálkou (alespoň ne do té míry jako v případě zabití osoby).[8]

Podle Singera tedy být osobou neznamená být příslušníkem určitého biologického druhu, nýbrž mít jisté kognitivní schopnosti. Ačkoliv jsou tyto schopnosti obecně připisovány lidem (a většina příslušníků našeho druhu je skutečně má), nemůžeme tvrdit, že je to jakousi charakteristikou druhu homo sapiens, neboť existují jedinci, kteří sice z biologického hlediska jsou lidmi, ale nejsou racionální a neuvědomují si sami sebe. Singer jako typický příklad uvádí anencefalického novorozence, o jehož absenci kognitivních funkcí není pochyb.[9] Na druhou stranu existují i jedinci, kteří sice nepatří k našemu biologickému druhu, ale mají (aspoň do určité míry) schopnosti charakterizující osobu. Průměrný šimpanz, ale také prase nebo slepice mají očividně větší kognitivní schopnosti než zmíněný novorozenec s anencefalií. Vidíme tedy, že existují lidé, kteří nejsou osobami, i osoby, které nejsou lidmi.[10]

Zabít bytost vykazující znaky osoby nebo jí způsobit bolest je vážné morální pochybení. Jestliže si totiž tato bytost uvědomuje sama sebe a má vědomí budoucnosti, pak má od své budoucnosti jistě nějaká očekávání, která, pokud ji zabijeme či vážně poškodíme, již nikdy nebudou moci být naplněna. Pro bytosti, které mají vědomí, ale neuvědomují si vlastní existenci, je život pouze sledem prožitků a smrt jejich přerušením, podobně jako bezvědomí. Smrt jim tedy nezpůsobí ztrátu naděje na vyplnění jejich přání do budoucnosti, pouze jim odepře všechny potenciální příjemné prožitky, které by se jim naskytly, kdyby jejich život neskončil (ty však mohou být prožity jinými jedinci, kteří by nebýt smrti těch

8 SINGER, *Practical Ethics*, s. 96 – 98.

9 Národní institut neurologických poruch a mozkové mrtvice (National Institute of Neurological Disorders and Stroke – NINDS) o anencefalii říká toto: „*Dítě narozené s anencefalií je obvykle slepé, hluché, nemá vědomí a není schopné cítit bolest. Ačkoliv někteří anencefaličtí jedinci mohou být narozeni s hlavním mozkovým kmenem, absence funkčního koncového mozku vylučuje možnost, že by někdy mohli nabýt vědomí*,“. Překlad autora. Původní znění: „*A baby born with anencephaly is usually blind, deaf, unconscious, and unable to feel pain. Although some individuals with anencephaly may be born with a rudimentary brain stem, the lack of a functioning cerebrum permanently rules out the possibility of ever gaining consciousnes...*“.

National Institute of Neurological Disorders and Stroke. *Anencephaly Information Page* [online]. 27. 3. 2019 [cit. 13. 3. 2020]. Dostupné z: https://www.ninds.nih.gov/disorders/all-disorders/anencephaly-information-page.

10 KUHSE, SINGER, *Should the Baby Live?*, s. 121 – 123.

původních neexistovali). Tito tvorové jsou však schopni cítit bolest, a tak je jejich zabití v pořádku jen tehdy, když je bezbolestné.[11]

Singer tvrdí, že žádný člověk se nenarodí jako osoba. Lidský jedinec si začíná sám sebe alespoň v základní míře uvědomovat někdy v průběhu prvního roku svého života. Teprve poté se stává osobou a získává právo na život. V Tooleyho koncepci nemá právo na život ani zcela zdravé novorozeně, které se zcela určitě za nějakou dobu stane osobou – podle něj totiž práva nelze zakládat na potencialitě.[12]

11 SINGER, *Practical Ethics*, s. 126 – 127.

12 Toto tvrzení se zakládá na Tooleyho odmítnutí rozlišení mezi činem a opomenutím činu. Pokud bychom přijali, že je špatné zabít novorozence z toho důvodu, že je velmi pravděpodobné, že by za nějaký čas získal právo na život, znamená to, že považujeme za špatné zabránit vzniku nové osoby. Stejně tak ale zabraňuje vzniku nové osoby pár, který neprovozuje pohlavní styk (nebo ho provozuje jen mimo plodné dny ženy či používá jiné metody antikoncepce). Většina lidí necítí povinnost se rozmnožovat, dokonce ani římskokatolická církev nic nenamítá proti sexuální abstinenci během plodných dní. V případě zabránění početí ani v případě zabití novorozence není porušeno ničí právo na život, protože jak novorozenec, tak embryo, které by mohlo vzniknout v případě pohlavního styku, jsou osobami pouze potenciálně.

KUHSE, SINGER, *Should the Baby Live?*, s. 132 – 133.

3 Vymezení lidského života

To, kdy začíná a kdy končí lidský život, se zdá na první pohled jako triviální. Ve skutečnosti je však velmi obtížné obhájit, kdy se ze shluku buněk nebo tkání stává člověk a v čem vlastně spočívá smrt. Tyto otázky jsou ale pro diskusi o oprávněnosti potratů, infanticidy, eutanázie a dalších bioetických problémů klíčové, a proto se jimi zabývá i Singer.

3.1 Počátek lidského života

Pro diskusi o potratech a infanticidě je nesmírně důležité stanovit, ve kterém stádiu vývinu jedince už lze hovořit o lidské bytosti. Konzervativci, bojující proti potratům, často argumentují tím, že od oplodněného vajíčka až k malému dítěti je vývin pozvolný a není možné obhájit vytyčení určitého bodu „přeměny" embrya nebo plodu v člověka. Vzhledem k absenci tohoto bodu je nutné zacházet s embryem stejně jako s novorozencem, tedy buď povolit potraty i zabíjení novorozenců, anebo obojí zakázat. Podle konzervativců nikdo nedovolí, aby byly právě narozené děti na přání rodičů zabíjeny, a tak nezbývá nic jiného než zakázat potraty.[13]

Liberálové se samozřejmě o vytyčení zmíněného bodu pokoušejí. Nejčastější jsou tyto:

1. **Porod.** Jako začátek lidského života se tento okamžik přímo nabízí. Singer souhlasí, že je mnohem těžší zabít dítě, které již vidíme a můžeme se ho dotýkat, než neurčitého tvora uvnitř dělohy. Upozorňuje ale na to, že mezi jedincem před narozením a po narození není žádný rozdíl, co se týče kognitivních funkcí, liší se od sebe jen lokací. A zároveň předčasně narozený jedinec je méně vyvinutý než standardní plod těsně před narozením.[14]
2. **Životaschopnost**. Lidský plod je schopen přežít mimo dělohu asi od 24. týdne. To je také doba, do níž jsou v mnoha zemích za normálních okolností povoleny potraty. Singer upozorňuje na to, že hranice životaschopnosti plodu se posouvá v závislosti na úrovni medicíny (a to nejen časově, ale i místně). Zdá se tedy, že vzhledem k této podmíněnosti nemůže být nabytí životaschopnosti okamžikem vzniku nového lidského jedince. Liberálové tvrdí, že dokud je plod zcela závislý na matce, může matka rozhodovat o jeho životě a smrti. Na světě je ale mnoho

13 SINGER, *Practical Ethics*, s. 138.

14 Tamtéž, s. 138 – 139.

jedinců, kteří sice nejsou neživotaschopnými plody, ale přesto jsou závislí na druhém člověku (např. senioři, nemocní). Kdyby závislost dávala právo zabíjet, ti všichni by byli ve vážném ohrožení.[15]

3. **První citelný pohyb**. Někteří jako bod vzniku nového člověka označují okamžik, kdy matka poprvé cítí pohyby plodu v děloze. V katolické teologii se jedná o okamžik, kdy plod získává duši. Podle Singera se ale z etického hlediska nejedná o nijak důležitou událost – jednak proto, že z ultrazvuku je patrné, že plod se hýbe už mnohem dříve, a především proto, že schopnost pohybu nijak nesouvisí s právem na život.[16]
4. **Vědomí**. Výzkumy naznačují, že od 6. nebo 7. týdne je plod schopen cítit bolest, což, jak říká Singer, má pro etické úvahy velký význam. Jak již bylo řečeno v předchozí kapitole, bytosti s vědomím, avšak neuvědomující si samy sebe, je možné zabít, pokud je tato smrt bezbolestná. Singer říká, že i sebetriviálnější důvod matky k podstoupení potratu má větší váhu než zájmy plodu (tj. zažívat příjemné pocity a vyhýbat se bolesti). Potrat by se ale rozhodně měl provést co nejhumánnějším způsobem, aby plod netrpěl.[17]

Singer se přímo nevyjadřuje, kdy podle něj vzniká nový lidský jedinec, a nejspíše to ani nepovažuje za důležité. Podstatné pro něj je, kdy vzniká nová osoba. Pouhý příslušník druhu *homo sapiens* se stává osobou, když nabude alespoň základní schopnosti uvědomovat si sám sebe. Přesně určit okamžik, kdy se tak děje, je ale nesmírně obtížné. Singer si je jistý, že „*...téměř určitě ne v prvním měsíci života, možná ani v prvních třech měsících, ale velmi pravděpodobně v průběhu prvního roku*,“.[18]

3.2 Konec lidského života

Být z biologického hlediska naživu, být živým jedincem druhu homo sapiens není pro Singera stejné jako být osobou. To se odráží i v jeho pojetí lidské smrti. V roce 1968 vytvořila *Harvard Brain Death Commitee*[19] novou definici smrti, známou jako mozková

15 SINGER, *Practical Ethics*, s. 139 – 140.

16 Tamtéž, s. 140 – 141.

17 Tamtéž, s. 151 – 152.

18 Překlad autora. Původní znění: „*...almost certainly not in the first month of life, perhaps not in the first three months, but quite probably within the first year*,“.
KUHSE, SINGER, *Should the Baby Live?*, s. 132.

19 Oficiálním názvem ‘The Ad Hoc Committee of the Harvard Medical School to Examine the Definition of Brain Death. Jednalo se o komisi složenou z deseti lékařů, právníka, historika a teologa, která se v roce

smrt. Do konce dekády drtivá většina států, dříve definujících smrt jako selhání srdeční činnosti a zastavení krevního oběhu, přijala jako kritérium pro prohlášení člověka za mrtvého „nevratné kóma“, jež bylo definováno jako celková a trvalá ztráta mozkové činnosti. Důvodem pro přijetí nové definice smrti však nebyly žádné nové medicínské poznatky o smrti, nýbrž potřeba zajistit dostatek funkčních vnitřních orgánů k transplantaci. Zdůrazňováno bylo i to, že nová definice smrti pomůže sejmout břemeno z příbuzných i institucí a uvolnit nemocniční lůžka pro pacienty, kteří mají šanci na uzdravení.[20]

Singer s konceptem mozkové smrti nesouhlasí. Považuje za nelogické určovat smrt člověka podle jiných kritérií než smrt zvířat. Od starověku používaná definice smrti jako trvalého zastavení proudění životně důležitých tělesných tekutin je aplikovatelná jak na člověka, tak na ostatní živočichy a dokonce i na rostliny. Koncept mozkové smrti naopak tradiční definici ponechává živočichům a rostlinám a pro člověka zavádí jinou, což můžeme označit za speciesistické.[21]

Singer dále zdůrazňuje, že jen málokdo doopravdy věří, že člověk, jehož mozek přestal fungovat, je skutečně mrtvý. Člověk, který byl podle nové definice smrti prohlášen za mrtvého, může, pokud bude připojen na plicní ventilaci a případně další přístroje, několik dalších let strávit na nemocničním lůžku, jeho tělo bude teplé, nikoliv studené a ztuhlé, bude mít zdravou barvu, jeho srdce bude bít, vlasy a nehty růst a jeho hrudník se bude zvedat a klesat, jakoby dýchal. Je velmi obtížné přesvědčit příbuzné takového člověka, že jejich blízký je po smrti. Dokonce ani mnozí lékaři a zdravotní sestry si tím nejsou jisti.[22]

Podle Singera je problematická i praktická aplikace definice mozkové smrti v podobě, v jaké ji harvardská komise přijala. Komise hovoří o jedincích, kteří nevratně ztratili vědomí vlivem poškození mozku. Za mrtvé ale prohlašuje jen ty jedince, jejichž mozek nevykazuje

---

1968 sešla za účelem předefinování lidské smrti jako nevratného kómatu. Komisi předsedal anesteziolog Henry Beecher.

SINGER, *Rethinking Life and Death*, s. 24.

20 SINGER, Changing Ethics in Life and Death Decision Making, s. 9.

21 SINGER, *Rethinking Life and Death*, s. 21.

22 Singer mimo jiné odkazuje na průzkum Toma Tomlinsona, v němž bylo 13 zdravotních sester pracujících na jednotkách intenzivní péče a 7 neurologů a neurochirurgů dotázáno, co by řekli příbuzným pacienta, který je podle definice mozkové smrti mrtvý. Celkem 9 subjektů podalo takovou výpověď, která naznačovala, že samy nepovažují pacienta za skutečně mrtvého – odpověděly např., že pacienta udržují naživu přístroje nebo že bez přístrojů by pacient zemřel na sepsi.

Tamtéž, s. 33 – 34.

vůbec žádnou aktivitu. Pacienti ve vegetativním stavu sice také navždy ztratili vědomí, avšak jejich mozek dál ovládá jisté tělesné funkce, jako například vylučování hormonů. Je to způsobeno tím, že byly poškozeny pouze části mozku zodpovědné za vědomí. Singer říká, že jestliže má být kritériem pro prohlášení za mrtvého trvalá ztráta vědomí, měla by se mozková smrt vztahovat i na pacienty ve vegetativním stavu. To, jestli mozek ovládá některé tělesné funkce či naopak nevykazuje vůbec žádnou aktivitu, je irelevantní. Přesto nikde na světě lékaři neoznačují pacienty ve vegetativním stavu za mrtvé.[23]

Singer se zamýšlí nad tím, proč harvardská komise mozkovou smrt vztáhla pouze na pacienty, jejichž mozek zcela přestal fungovat, a ne i na ty, jejichž mozek přestal fungovat částečně, přičemž části spojené s vědomím nefungují a už nikdy fungovat nebudou. Našel tři možné důvody:

1. V době, kdy komise přijala mozkovou smrt, se věřilo, že tělesné funkce pacienta, jehož mozek zcela přestal fungovat, lze uměle zajišťovat pouze den nebo dva.
2. V té době byl jediným známým způsobem, jak určit trvalou ztrátu vědomí bez možnosti jeho navrácení, prokázání absence jakékoliv mozkové aktivity.
3. Pokud je pacient s celkovým poškozením mozku odpojen od plicní ventilace, není schopen si sám zajišťovat přísun kyslíku a zanedlouho zemře (ve smyslu tradiční definice smrti). Naproti tomu pacienti ve vegetativním stavu jsou často schopni dýchat samostatně, bez přístrojů – prohlásit je za mrtvé by tedy znamenalo pohřbít stále dýchajícího člověka.[24]

Singer tvrdí, že první dva důvody jsou dnes díky pokroku v medicíně již neplatné – ukázalo se, že člověk prohlášený za mrtvého podle definice mozkové smrti může na přístrojích přežívat takřka neomezeně dlouhou dobu, a už je možné prokázat nevratnou ztrátu vědomí i u pacientů, jejichž mozek zčásti stále funguje. Zbývá tedy třetí důvod, který se zdá mít velký morální význam.[25]

Podle Singera je současná definice smrti jako absence jakékoliv mozkové aktivity nedostatečná. Jestliže důvodem pro její přijetí byl jednak fakt, že pacient již nikdy nenabude vědomí, a jednak praktické záležitosti jako sejmutí břemene z příbuzných, uvolnění nemocničních lůžek a poskytnutí funkčních orgánů k transplantaci, měli by být za mrtvé považováni i pacienti ve vegetativním stavu. Jako uspokojivější by se tedy zdálo definovat smrt jako nevratnou ztrátu vědomí. Singer říká, že „*s nevratnou ztrátou vědomí*

23 SINGER, Changing Ethics in Life and Death Decision Making, s. 10.

24 Tamtéž.

25 Tamtéž.

jsme přišli o všechno, čeho si na své vlastní existenci ceníme a co nám dává důvod doufat v přežití někoho, koho milujeme,“.[26] Jednalo by se tedy o definici, která za mrtvé považuje všechny pacienty s nevratným poškozením koncového mozku. Ani tato definice by ale podle Singera nebyla vhodná k přijetí, jednak proto, že je stejně speciesistická jako definice mozkové smrti, a též kvůli výše zmíněnému problému s pohřbíváním ještě dýchajících lidí.

Singerovo řešení této situace je následující: vrátit se k tradiční definici smrti, která je přijatelná a pochopitelná pro každého a aplikovatelná na všechny živé tvory, a zároveň odmítnout tvrzení, že je nutné za každých podmínek zachovávat pacienta naživu. Pokud bychom přijali tezi, že není morálním pochybením odpojit od přístrojů pacienta, který nenávratně pozbyl vědomí a jehož příbuzní (či přímo on sám někdy v minulosti) k tomu dali souhlas, mohli bychom ulehčit jeho příbuzným, uvolnit nemocniční lůžka a získat funkční orgány pro transplantaci, aniž bychom museli pacienta prohlásit za mrtvého. Pak bychom tvrdili, že takový pacient je stále živým tvorem, ale kvůli ztrátě vědomí nejen že není osobou, ale dokonce ani cítící bytostí, a proto jeho život nemá smysl. Singer si je vědom toho, že takové řešení je v rozporu s principem posvátnosti lidského života, a že proto bude ve společnosti obtížně prosaditelné.[27]

3.3 Mají všechny životy stejnou hodnotu?

Tradiční princip posvátnosti lidského života říká, že životy všech lidí mají stejnou hodnotu. Nová etika by podle Singera měla tuto domněnku opustit, neboť pouze komplikuje rozhodování v důležitých otázkách bioetiky a vytváří pocit viny tam, kde není nutný. Ve skutečnosti prý takřka nikdo ve stejnou hodnotu lidských životů doopravdy nevěří, ač to třeba mnozí tvrdí. Pokud se ptáme, zda by se mělo udělat všechno pro přežití těžce handicapovaného novorozence, u nějž je jisté, že pro něj život bude utrpením a i přes všechny snahy lékařů to bude život krátký, mnoho lidí odpoví záporně. Stejně tak se velká část lidí shodne na tom, že není morálním pochybením odpojit od přístrojů pacienta, u něhož byla prokázána mozková smrt. Jakmile ale s takovými řešeními souhlasíme, vyjadřujeme tím, že některé životy jsou méně hodnotné a nestojí za to je žít.

---

26 Překlad autora. Původní znění: „*With the irreversible loss of consciousness, we have lost everything that we value in our own existence, and everything that gives us reason to hope for the survival of someone we love*,“.

SINGER, Changing Ethics in Life and Death Decision Making, s. 10.

27 Tamtéž, s. 11.

Ani sami lékaři často nejednají v souladu s tvrzením, že všechny lidské životy mají stejnou hodnotu, když např. starému pacientovi s Alzheimerovou chorobou po onemocnění zápalem plic nepodají antibiotika a nechají ho zemřít. Je zde tedy rozpor mezi obecně přijímaným tvrzením o hodnotě lidského života a míněním veřejnosti v některých konkrétních případech i lékařskou praxí. Singer proto doporučuje přijetí nového etického systému, který by netvrdil, že všechny lidské životy jsou stejně hodnotné. Namísto toho by hodnotu každého konkrétního života posuzoval zvlášť, a sice na základě charakteristik relevantních pro etické úvahy. Bral by ohled především na přítomnost či absenci vědomí a sebeuvědomění, předpokládané utrpení a možnost jeho kompenzace příjemnými prožitky, míru schopnosti interakce s ostatními lidmi, vztahy s ostatními lidmi a míru začlenění do nějaké sociální skupiny. Rozhodujícím faktorem je nejspíše přítomnost či absence vědomí – jestliže je jasné, že jedinec prožije celý svůj život (anebo jeho zbytek) bez vědomí, pak jeho život podle Singera nemá vůbec žádnou hodnotu.[28]

Jestliže společnost přijme Singerovu novou etiku, nebude důvod pro nepovolení eutanázie. V mnohých případech bude usmrcení pacientů pomocí injekce ohleduplnější než způsobit jim smrt nepřímo, např. nepodáním léků, odpojením od plicní ventilace apod. Rozhodnutí o ukončení života by mělo vzít v potaz přání pacientových blízkých a v ideálním případě i přání samotného pacienta, pokud např. již dříve vyjádřil, jak by s jeho životem mělo být v podobných případech naloženo.[29]

28 SINGER, *Rethinking Life and Death*, s. 190 – 192.

29 Tamtéž, s. 192.

4 Singerovy názory na vybrané etické problémy související s hodnotou lidského života

Singerovo pojetí osoby a vymezení lidského života se promítají v řešeních, která navrhuje v souvislosti s bioetickými problémy, které se objevují či zintenzivňují v 2. pol. 20. století a v současnosti. Z problémů, jimž Singer věnuje svou pozornost, jsem vybrala tři – potraty, infanticidu a eutanázii. Singerův názor na ně již byl naznačen v předchozích dvou kapitolách, zde se pokusím je shrnout a systematizovat.

4.1 Potraty

Jelikož lidský plod není racionální bytostí, která si uvědomuje samu sebe a vidí se jako kontinuálně existující v čase, nespadá pod Singerovu definici osoby. Jako takový nemůže mít vlastní preference, a tedy ani právo na život. Když tedy uvažujeme o možnosti jeho usmrcení, bereme v potaz pouze preference ostatních zainteresovaných jedinců, a to především matky dítěte. Z matčina práva nakládat se svým tělem dle vlastního uvážení vyplývá, že dokud je plod součástí jejího těla, má hlavní slovo při rozhodování o jeho osudu.

Singer poukazuje na situaci v rozvojových zemích, kde jsou potraty sice zcela ilegální[30], avšak provádí se jich v přepočtu na počet obyvatelek dvakrát až třikrát více než v západní Evropě.[31] Tyto potraty jsou prováděny tajně a neprofesionálně, probíhají v nesterilních podmínkách a žádají si velkou dávku improvizace, což často vede až ke smrti nebo vážnému poškození zdraví ženy, která takový zákrok podstoupila. Pokud by tedy byly potraty oficiálně povoleny, paradoxně by se tím nezvýšil jejich skutečný počet, ale mohly by být prováděny bezpečně a bezbolestně. Nazřeno pohledem utilitarismu, bylo by sníženo množství utrpení ve světě. A to nejen u těhotných žen, ale i u samotných plodů, které mohou při drastických improvizovaných potratech rovněž trpět. Plod sice není osobou, zdá se ale, že je (alespoň v posledním trimestru) schopen cítit bolest, a proto k němu máme

30 V současné době jsou potraty zcela zakázány ve 26 státech světa. Celkem 90 milionů žen v reprodukčním věku nemá možnost přerušit těhotenství, a to ani v případě, že je plod poškozený nebo že jsou tyto ženy těhotenstvím přímo ohroženy na životě.

The World‘s Abortion Laws [online]. Akt. 2020 [cit. 10. 5. 2020]. Dostupné z: https://reproductiverights.org/worldabortionlaws?category[294]=294.

31 SINGER, The Real Abortion Tragedy, s. 73.

jisté morální závazky. Žádné cítící bytosti by nemělo být způsobováno zbytečné utrpení, a proto je důležité, aby byl potrat proveden co nejhumánnějším způsobem.[32]

4.2 Infanticida

Singer poukazuje na případy těžce postižených novorozenců, trpících především rozštěpem páteře nebo Downovým syndromem sdruženým s dalšími problémy, kteří byli svými rodiči a lékaři odkázáni k smrti. Jelikož ale eutanázie takových novorozenců není legální, muselo být přistoupeno k opatřením vedoucím k jejich smrti nepřímo. Většina těchto dětí se nalézala ve stavu, v němž by bez pomoci lékařů nemohla dlouhou dobu přežívat, a proto se lékaři rozhodli nepokoušet se život těchto novorozenců prodlužovat pomocí operací, medikace apod. Zajištěny měly být jen základní tělesné funkce, v některých případech dokonce novorozenci nedostávali ani potravu a vodu.[33] Jakmile nastala situace, která by mohla smrt dítěte urychlit, lékaři a sestry mu neposkytli pomoc, jakou by za normálních okolností podali zdravému dítěti.

Teprve v době, kdy byla tato problematika medializována, se díky průzkumům ukázalo, jak velké procento lékařů s těmito praktikami souhlasilo či je dokonce někdy samo provedlo. Důvodem pro takové jednání ze strany lékařů byla samozřejmě snaha vyhnout se zodpovědnosti za smrt dítěte, ačkoliv, jak Singer podotýká, pasivní usmrcení není o nic méně závažné než aktivní. Zatímco mnoho lékařů tvrdí, že smrt nezavinili oni, nýbrž jen nechali přírodu udělat své, Singer, po vzoru J. S. Milla, tvrdí, že žádná událost není způsobena pouze jednou příčinou, nýbrž spojením několika působících příčin, a tedy že i vynechání péče o novorozence zde hraje roli.

Singerova kritika ponechání postižených novorozenců bez potřebné péče zahynout samozřejmě není zacílena na samotné rozhodnutí, že by daný novorozenec měl zemřít, nýbrž na způsob, jakým je smrt způsobena. Ačkoliv totiž handicapovaný novorozenec (a vlastně jakýkoliv novorozenec) není osobou, jistě je cítící bytostí, což znamená, že je špatné způsobovat mu utrpení. A když je takové dítě usmrceno vyhladověním, dehydratací

32 SINGER, *Practial Ethics*, s. 151.

33 Příkladem může být dítě narozené v nemocnici Johns Hopkins v Baltimoru. Po narození u něj byl prokázán Downův syndrom a blokace v trávicím systému, která je častým doprovodným jevem Downova syndromu, ale může být odstraněna poměrně jednoduchou operací. Vzhledem k přítomnosti Downova syndromu se však rodiče, zejména matka působící jako zdravotní sestra, rozhodli nedat k operaci svolení, a ponechat tak dítě svému osudu. Novorozenec byl umístěn do nemocniční dětské postýlky s cedulkou instruující „nothing by mouth“, kde nakonec po 15 dnech zemřel na dehydrataci. KUHSE, SINGER, *Should the Baby Live?*, s. 74.

nebo udušením (způsobeným např. samovolným odpojením od plicního ventilátoru), jistě se jedná o velmi bolestivou smrt. Podle Singera tento postup dokonce odporuje principu posvátnosti lidského života, který sice sám kritizuje, ale jímž své rozhodnutí lékaři často zaštiťují. Singer míní, že humánnější a důstojnější by pro takové novorozence bylo, kdyby byli co nejdříve po narození usmrceni podáním letální injekce. K tomuto názoru se přiklánějí i někteří lékaři, problémem však je ilegalita takového jednání.[34]

Na obhajobu infanticidy Singer používá rovněž argument související s arbitrární povahou našeho vymezení lidského života. Když je během těhotenství zjištěno u plodu postižení, matka dostane možnost podstoupit potrat, i když už je těhotenství v pokročilém stádiu. Některé děti se narodí ve stejném gestačním věku, v jakém se nachází zmíněný poškozený plod, či ještě dříve, avšak i přes případné postižení jeho rodiče nedostanou šanci na jeho šetrné usmrcení. O tom, zda je usmrcení přípustné či nikoliv, tedy rozhoduje nikoliv stupeň vyvinutosti jedince, nýbrž to, zda se nachází v těle matky či mimo něj. To je ale pro Singera irelevantní skutečnost.[35]

Ze Singerova pojetí osoby vyplývá, že není morálním prohřeškem humánním způsobem usmrtit handicapovaného novorozence, neboť nemá preference, které by tím byly porušeny. Je však třeba zvážit preference ostatních zainteresovaných jedinců, především rodičů a sourozenců dítěte a případných zájemců o jeho adopci. Ačkoliv totiž mnoho párů nemá zájem vychovávat tělesně či mentálně postižené dítě, existují i takové dvojice, které, např. z náboženského přesvědčení, rádi poskytnou takovému jedinci milující domov. Na druhou stranu specializovaná zařízení pro osoby s postižením bývají vytížená a nákladná na provoz, přičemž nedokáží svým klientům poskytnout tak kvalitní péči a především lásku, které by se jim dostalo v rodinách. Singer proto navrhuje, aby byla infanticida povolena za těchto podmínek:

- rodiče nemají zájem se o novorozence postarat,
- nenašel se jiný pár, který by se novorozence ujal, ani vhodné soukromé zařízení[36],

34 Toto tvrzení vychází z průzkumů, jako je např. americký průzkum z r. 1975 zkoumající názor 457 pediatrů a dětských chirurgů. U otázky, zda by byli ochotni ukončit život těžce postiženého novorozence prostřednictvím letální injekce, někteří zvolili zápornou odpověď, ale připsali poznámku, že se jim takové řešení jeví jako nejlepší, avšak vzhledem k jeho ilegalitě by k němu nepřistoupili.
KUHSE, SINGER, *Should the Baby Live?*, s. 77 – 78.

35 SINGER, *Practical Ethics*, s. 169 – 171.

36 Singer není příliš nakloněn myšlence, že by měly být nechtěné handicapované děti umisťovány do institucí financovaných státem, neboť občané nemusejí cítit povinnost jejich nákladnou činnost podporovat. Singer navrhuje peníze vkládané do takových institucí použít spíše k záchraně životů

- komise pro tyto účely zvolená se po pečlivém prozkoumání a projednání konkrétního případu shodne na tom, že postižení jsou natolik závažná, že výrazně sníží kvalitu života jedince, a že pro něj tedy bude okamžitá smrt nejlepším řešením,
- infanticida musí být provedena nejpozději 28 dní od narození dítěte[37],
- infanticida musí být provedena naprosto bezbolestně.

Povolení infanticidy podle Singerova návrhu tedy rozhodně nemá podobu systematického vyvražďování handicapovaných dětí, jak se mnozí domnívají. Má pouze usnadnit život rodin, do nichž se těžce postižené dítě narodí, ulehčit ekonomice státu, který by se jinak musel o nechtěné děti postarat, a v neposlední řadě co nejvíce eliminovat utrpení, které by postižení novorozenci zakoušeli, kdyby bylo rozhodnuto o jejich smrti prostřednictvím nezajištění dostatečné péče. Konečné rozhodnutí o osudu takových novorozenců má být především v rukou rodičů, a pokud ti s provedením infanticidy nesouhlasí, nikdo nemá právo život jejich dítěte ukončit.

hladovějících a nemocných v rozvojových zemích. Zde se projevuje jako klasický utilitarista, když argumentuje tím, že za stejný peněžní obnos může být zachráněn život jednoho postiženého novorozence např. v USA, anebo životy stovky hladovějících dětí v Africe, které, pokud přežijí, s velkou pravděpodobností čeká kvalitnější život než onoho handicapovaného novorozence. SINGER, How not to Save a Life, s. ii – iii.

37 Singer sám uznává, že toto omezení má arbitrární povahu. Zatím není známo, kdy se u dítěte začíná projevovat sebeuvědomování, avšak vše naznačuje tomu, že se tak neděje dříve než za oněch 28 dní. Stále se však pracuje s věkem dítěte od narození, které je samo o sobě arbitrárním mezníkem ve vývoji jedince. Navíc může docházet k nešťastným situacím, kdy je u dítěte zjištěno postižení krátce po dosažení věku 28 dní nebo krátce před ním, kdy už není z časových důvodů možné případ dostatečně projednat, a infanticida už by potom nebyla možná.
KUHSE, SINGER, *Should the Baby Live?*, s. 195 – 196.

4.3 Eutanázie

Problematika eutanázie se do jisté míry podobá problematice infanticidy (vždyť i infanticida je vlastně formou eutanázie), avšak v některých bodech se odlišuje, a proto bude pojednána samostatně. Hlavní rozdíl spočívá v určení osoby – zatímco infanticida se vždy váže na ne-osoby (přijmeme-li Singerovu tezi, že žádný novorozenec není osobou), v případě starších dětí a dospělých jedinců je mnohem obtížnější posoudit, zda jsou osobami či nikoliv, a je tedy třeba důkladně prozkoumat míru jejich kognitivních schopností. Navíc zde vstupuje do hry otázka dobrovolné eutanázie, kdy rozhodnutí nemůže být jen na příbuzných a lékařích, ale především na samotném pacientovi.

Nejprve je třeba rozlišit mezi aktivní a pasivní eutanázií. Aktivní eutanázie spočívá v přímém přivození smrti pacienta, např. prostřednictvím letální injekce nebo předávkování léky. Jako pasivní eutanázie jsou naopak chápány takové zákroky, které urychlí smrt pacienta vlivem jeho onemocnění či zranění, tedy např. odpojení od plicní ventilace či nitrožilní výživy, neprovedení resuscitace v případě zástavy srdce, nepodání antibiotik nebo respektování pacientova odmítnutí léků, potravy či vody.[38]

Stejně tak musíme rozlišovat mezi dobrovolnou eutanázií, tedy eutanázii vyžádanou a dobře uváženou přímo pacientem (a to i dlouhou dobu před onemocněním či zraněním, kvůli němuž má být eutanázie provedena), a eutanázií nedobrovolnou (*non-voluntary*), týkající se jedinců neschopných dát k eutanázii svolení, tedy např. pacientů v kómatu či pacientů s rozsáhlým poškozením mozku. Singer poukazuje ještě na třetí možnost, a sice když je pacient schopen dát k eutanázii souhlas, avšak neučiní tak[39] – tuto možnost bychom mohli nazvat nevyžádanou eutanázií, Singer používá pojem *involuntary euthanasia*.

Singer podporuje dobrovolnou i nedobrovolnou eutanázii, avšak obhajobu každé z těchto forem musí vystavět na rozdílných základech. Nedobrovolná eutanázie se může týkat buď jedinců, kteří nikdy nebyli schopni vyjádřit své přání, tedy nikdy nebyli osobami, anebo těch, kteří osobami v některé části svého života byli, avšak kvůli

38 KUHSE, SINGER, *Voluntary Euthanasia aad the Nurse*, s. 314.

39 V eseji *When Doctors Kill* Singer popisuje veřejně známý případ nevyžádané eutanázie, který se odehrál při záplavách New Orleans v r. 2005 v nemocnici Memorial Medical Center, vlivem záplav odříznuté od zdroje elektřiny a vody. Pro usnadnění a urychlení evakuace lékaři a sestry podali nejvážněji nemocným pacientům velkou dávku morfia, aniž by si vyžádali jejich souhlas. V jednom případě tak dokonce přivodili smrt pacientovi, který si výslovně přál být evakuován, avšak vzhledem k jeho velké hmotnosti by byla jeho evakuace obtížná .

SINGER, When Doctors Kill, s. 89 – 90.

onemocnění, zranění, stáří apod. ztratili důležité kognitivní schopnosti a s nimi i kapacitu k vyjádření vlastního přání, a tedy již nespadají do kategorie osoby. Do první skupiny zařadíme handicapované novorozence, o nichž jsme již pojednali v předešlém oddílu, a dále pak starší děti i dospělé jedince, kteří trpí natolik závažnými poruchami, že nikdy nebyli schopni si uvědomovat vlastní existenci. Zde je podle Singera řešení poměrně neproblematické – neboť se nejedná o osoby, a s největší pravděpodobností se tito jedinci osobami ani nikdy nestanou, ve hře jsou pouze preference rodiny, příp. společnosti. Pohled na člena rodiny bez hnutí ležícího po několik let na nemocničním lůžku bez naděje na zlepšení bývá pro většinu lidí stresovou situací a utrpením, navíc lékařská péče o takového jedince je velmi nákladná a pacient „zabírá lůžko" jiným, kteří mají šanci na uzdravení. Proto se Singer domnívá, že by lékaři a zdravotní sestry měli mít možnost na přání příbuzných legálně ukončit život takových pacientů, pokud bude smrt bezbolestná.

Problematičtější je druhá skupina pacientů, tedy ti, kteří dříve byli osobami, avšak ztratili své kognitivní schopnosti, předem se nevyjádřili k tomu, zda si v takovém případě přejí dál žít či nikoliv, a nyní už tohoto rozhodnutí nejsou schopni. Nejčastěji se jedná o jedince v nevratném kómatu, v dlouhodobém vegetativním stavu nebo s rozsáhlým poškozením mozku způsobeným úrazem, nemocí či stářím. Podle Singera tito jedinci se ztrátou vědomí či alespoň sebeuvědomování přestali být osobami, již nemají žádné preference, a proto na ukončení jejich života není nic špatného. Avšak může to mít neblahý vliv na ostatní a způsobovat nedůvěru a strach o vlastní život např. mezi seniory. Singer poznamenává, že tyto obavy jsou iracionální a že každý, kdo by se nedobrovolné eutanázie bál, může sepsat prohlášení, že si nepřeje, aby byl jeho život předčasně ukončen. Avšak uznává, že i přesto by mohly obavy přetrvávat, a proto navrhuje od tohoto typu eutanázie raději upustit.[40]

Dobrovolná eutanázie se od nedobrovolné liší jednak v tom, že se jedná o ukončení života racionální bytosti uvědomující si samu sebe (což ovšem neplatí pro možnost, kdy pacient s eutanázií předem svolí a potom vlivem nemoci, úrazu či stáří přestane být osobou), a také v tom, že je známo přání pacienta. Singer se snaží vyvrátit možné námitky proti dobrovolné eutanázii takto:

- povolení dobrovolné eutanázie nemůže podnítit obavy občanů o vlastní život – pokud si jedinec eutanázii nepřeje, jednoduše k ní nedá svolení, a tedy nebude moci být provedena,
- při provedení dobrovolné eutanázie naplňujeme preference pacienta,

40 SINGER, *Practical Ethics*, s. 192 – 193.

- v Tooleyho pojetí lidských práv ke každému právu neodmyslitelně patří i právo se tohoto práva dobrovolně vzdát – tedy ten, kdo má právo na život, má i právo ho odmítnout,
- souhlas k eutanázii je dán racionální bytostí, pokud tedy máme respektovat její autonomii, neměli bychom jednat proti jejímu rozhodnutí.[41]

Ačkoliv by tedy za běžných okolností usmrcení osoby bylo závažnější než usmrcení neosoby, pokud si tato osoba ze závažných důvodů smrt sama vyžádá, je správné její přání splnit a její život ukončit.

Problematikou aktivní a pasivní eutanázie jsme se již zabývali v předchozím oddílu, proto jen shrneme, že Singer považuje aktivní eutanázii (za předpokladu, že je provedena zcela bezbolestně) za humánnější než pasivní formu.

41 SINGER, *Practical Ethics*, s. 194 – 195.

5 Kritika Singerových teorií

Peter Singer má díky svým kontroverzním názorům řadu kritiků nejen z řad akademiků, ale také novinářů a široké veřejnosti. Významnou skupinou vystupující proti Singerovi jsou handicapovaní a skupiny bojující za jejich práva, např. organizace Not Dead Yet. Singer bývá rovněž často kritizován ze strany věřících. Ze Singerových kritiků jsem vybrala čtyři tak, aby každá kritika byla vedena z jiné pozice.

5.1 Don Marquis

Donald Marquis je americký filosof zabývající se především etikou a medicínskou etikou. Studoval historii, filosofii, anatomii a fyziologii, od roku 1967 učil na University of Kansas, kde dnes působí jako emeritní profesor. Jeho nejznámějším článkem je *Why Abortion Is Immoral* z roku 1989.

K Singerově pohledu na potraty a příbuzná témata se Marquis vyjadřuje ve svém příspěvku do sborníku *Peter Singer On Fire*. Souhlasí se Singerem, že je třeba odmítnout doktrínu o posvátnosti lidského života, a to proto, že je založena na biologických charakteristikách irelevantních pro morální úvahy, a též proto, že může mít neblahé následky.[42] Shoduje se s ním rovněž v dalších třech bodech, a sice že náboženské doktríny nejsou relevantní pro otázku morálnosti či nemorálnosti potratů, že potraty nelze obhajovat jen poukázáním na právo žen svobodně nakládat se svým tělem a že je nepravděpodobné, že plod získává právo na život v okamžiku, kdy matka poprvé cítí jeho pohyby uvnitř dělohy nebo kdy je schopno přežít mimo její tělo.

I podle Marquise je třeba najít nové základy pro tvrzení, že zabíjet je špatné. K těm, které navrhuje Singer, má však několik výhrad:

1. Singer hovoří o respektu k autonomii druhého, avšak nijak blíže tento pojem nespecifikuje. Když je tedy pojat takto široce, říká Marquis, měli bychom respektovat třeba i to, že se během venčení náš pes rozhodne jít jiným směrem, než chceme my.

42 Obhajovat posvátnost lidského života znamená tvrdit, že každý lidský život se má zachovávat, jak nejdéle je to možné, např. i život osob, které jsou dlouhodobě v těžkém kómatu a nepředpokládá se změna, či dětí, které se narodí bez hlavní části mozku (anencefalie). O nutnosti prodlužovat život těchto jedinců nejsou přesvědčeni ani mnozí lidé, kteří jinak pozici posvátnosti lidského života zastávají. MARQUIS, Singer on Abortion and Infanticide, s. 134 – 135.

2. Singer obhajuje pozici preferenčního utilitarismu, tu je však možné si vyložit i tak, že zabití jedince nemusí být špatné, pokud preference ostatních převáží jeho zájem zůstat naživu.
3. Singer přijímá Tooleyho koncepci, podle níž porušit něčí právo na život znamená zmařit jeho touhu pokračovat v žití. Tato koncepce však nebere v potaz případy, kdy někdo zabije jedince s těžkými depresemi či přímo sebevražednými tendencemi. Takový člověk si sice sám nepřeje pokračovat ve svém životě, avšak stále by měl mít na život právo, které vrah svým činem porušil. Podle Marquise je Tooleyho koncepce problematická proto, že práva zakládá na touhách. Selhává tedy ve všech případech, kdy jedinec netouží své právo naplnit, např. dítě má právo na vzdělání, ale do školy se mu chodit nechce. To ovšem neznamená, že mu můžeme jeho právo vzít.
4. Marquis navrhuje upravit Tooleyho formulaci tak, aby výše uvedené problémy nevznikaly. Jako nejlepší se mu zdá brát přání jedince v potaz jen tehdy, pokud je svobodné a racionální, což jsou kritéria, která Singer stanovil jako nezbytná pro povolení eutanázie. Toto řešení by fungovalo ve zmíněných případech, avšak nemůže obhájit potraty a infanticidu. Podle Marquise se tedy Singerovi nepodařilo najít společné pevné základy pro obhajobu jak eutanázie, tak zároveň i potratů a infanticidy.[43]

Marquis navrhuje vlastní přístup k etickým aspektům zabíjení – tzv. princip hodnotného života. Jestliže jedince v budoucnosti čeká hodnotný život (tj. život vyplněný prožitky, které vyhodnotí jako hodnotné, příjemné), je morálně špatné ho zabít (i když si třeba nyní sám přeje zemřít nebo když kvůli nízkému stupni vývinu ještě není schopen své přání vyjádřit). Tento přístup, říká Marquis, je založen na morálně relevantních charakteristikách, nenutí nás udržovat při životě anencefalické novorozence a další jedince, jež očividně nečeká šťastný život, a rovněž počítá s hodnotnými životy jiných živočišných druhů, nelze jej tedy nařknout ze speciesismu.[44]

Princip hodnotné budoucnosti se v mnohém podobá etice založené na potencialitě. Podle Singera nestačí, že má nějaká bytost potenciál stát se osobou, k tomu, aby bylo špatné ji zabít. Marquis však tvrdí, že žádná ze Singerových výtek k potencialitě nemůže být aplikována na jeho princip hodnotné budoucnosti. Z této teorie mj. nevyplývá, že je

43 MARQUIS, Singer on Abortion and Infanticide, s. 136 – 145.

44 Tamtéž, s. 145 – 147.

morálně špatné neprovozovat pohlavní styk, což Singer vytýká klasické teorii potenciality.[45] Princip hodnotné budoucnosti není ohrožen ani Singerovým tvrzením, že to, že skutečný jedinec má určité právo, neznamená, že toto právo má i potenciální jedinec. Marquisův princip zakládá právo na život skutečného jedince právě v jeho potenciálu vést hodnotný život, a proto i potenciální jedinec se stejným potenciálem má právo na život.

Ačkoliv je Marquis odpůrcem potratů a infanticidy (až na jisté výjimečné případy), souhlasí se Singerem v tom, že experimenty na lidských embryích nejsou v rozporu s morálkou (pokud je embryo po skončení experimentu zničeno). Podle teorie hodnotného života má právo na život takový jedinec, který bude mít hodnotnou budoucnost. Abychom mohli připsat právo na život embryu (či dokonce neoplodněnému vajíčku), muselo by se prokázat, že se jedná o bytost totožnou s člověkem, v nějž se vyvine. V případě vajíčka je to jasné – aby z vajíčka vzniklo embryo, musí se spojit se spermií, embryo tedy nemůže být shodné ani s vajíčkem, ani se spermií. Ani embryo ale není od svého počátku totožné s pozdějším jedincem – buňky embrya se do doby, než jejich počet překročí 16, mohou kdykoliv rozdělit na dvě či více individuí. O dvojčatech jistě neřekneme, že je to ten samý jedinec, a proto dokud je zde možnost, že se embryo rozdělí, musí se jednat o jiné individuum než to, v nějž se vyvine. Marquis navrhuje vznik nového lidského jedince posunout dokonce až do okamžiku, kdy se embryo přichytí ke stěně dělohy, tj. někdy v průběhu 3. týdne těhotenství. Část embrya se totiž přemění v placentu a teprve jeho zbylá část už je skutečně tím, z čeho se vyvine nový člověk.[46]

5.1.1 Singerova odpověď

Singer se vyjadřuje jak k Marquisově kritice, tak k principu hodnotného života, který Marquis předkládá. S Marquisem souhlasí v tom, že není správné vyplnit jakékoliv přání jedince, nýbrž jen takové, které je racionální, důkladně zvážené a založené na správných informacích. Upozorňuje však na riziko, že připíšeme přání jedinci, který vlastně není schopen si něco přát či mít vůbec nějaké myšlenky – to je mj. případ novorozenců a lidských plodů.

Singer dále poukazuje na obtížnost vymezení konkrétního bodu ve vývinu lidské bytosti, kdy už skutečně můžeme mluvit o člověku. Jestliže Marquis obhajuje, že je špatné

45 Jestliže je špatné zabít lidský plod nebo novorozence proto, že má potenciál prožít šťastný život, je rovněž špatné nečinit nic pro to, aby byl takový jedinec vůbec počat. Marquisova teorie však pracuje jen s již existujícími lidmi, a proto se jí tato Singerova výtka netýká.

MARQUIS, Singer on Abortion and Infanticide, s. 148 – 149.

46 Tamtéž, s. 149 – 151.

zbavit jedince jeho příští existence, avšak nikoliv nedopustit, aby nový jedinec vznikl, je určení okamžiku vzniku nové lidské bytosti nutností.

Podle Singera tolik nezáleží na tom, zda už jedinec biologicky existuje, jako spíše na tom, jestli je osobou. Na myšlenkovém experimentu Jeffa McMahana a na případu siamských dvojčat Abigail a Brittany Hensel ukazuje, že pro naše chápání individuality je důležitý nikoliv biologický organismus, nýbrž mozek a jeho mentální obsahy.[47] Singer tvrdí, že mezi člověkem a plodem, z nějž se vyvinul, neexistuje žádné psychologické spojení. Většina lidí se identifikuje až s plodem v posledních stádiích těhotenství, s novorozencem nebo dokonce až s malým dítětem v době, na níž již mají vzpomínky. V Singerově koncepci je tedy rozhodující, zda už o jedinci můžeme mluvit jako o osobě, nebo jen jako o biologickém organismu, nikoliv to, jestli tento organismus čeká hodnotný život.[48]

5.2 Harriet McBryde Johnson

Harriet McBryde Johnson byla americká spisovatelka, advokátka a aktivistka za práva handicapovaných. Ona sama trpěla neuromuskulárním onemocněním a byla připoutána na invalidní vozík. Osobně navštívila Singera na Princeton University, diskutovali spolu na akademické půdě a Johnson potom o své zkušenosti s člověkem, který je často viděn jako hrozba pro všechny osoby s handicapem, napsala článek *Unspeakable Conversations*, který vyšel v New York Times Magazine v roce 2003. Pro účely sborníku *Peter Singer Under Fire* jej trochu upravila, a ačkoliv se nejedná o čistě vědecký text, poukazuje na několik podstatných problémů Singerovy teorie.

Johnson nesouhlasí s povolením infanticidy, tvrdí totiž, že handicap nepředurčuje kvalitu života, který bude jedinec vést. Johnson vidí problém (nejen Singerův, ale celé společnosti) v předsudku, že člověk s postižením má horší život než zdravý člověk, že postižení člověka omezuje a způsobuje mu takové utrpení, že by si dotyčný možná dokonce i přál zemřít. Tento předsudek vzniká tehdy, když je život handicapovaného posuzován zdravým člověkem z jeho vlastní perspektivy – zdravý si představuje, co všechno by s postižením nemohl dělat, a nabývá přesvědčení, že by pro něj v takovém

47 Dvojčata Abigail a Brittany jsou jedním biologickým organismem, ale každé z nich má vlastní povahu, vlastní zájmy, myšlenky, přání. Ačkoliv se tedy dělí o jediné tělo, každý je chápe jako dvě individua, dvě osoby.

SINGER. Reply to Don Marquis, s. 161.

48 Tamtéž, s. 153 – 162.

stavu byl život utrpením. Ve skutečnosti však handicapovaní vnímají svůj život jako každý jiný – ti, kdo se s postižením narodí, vlastně život zdravého člověka ani nepoznali, a ti, kdo handicap získají v průběhu života, se mu přizpůsobí.

Z předsudku o špatné životní úrovni handicapovaných vznikla diskuze o infanticidě a asistované sebevraždě či eutanázii. Johnson říká, že je špatné zabít postiženého novorozence, protože ho tím okrádáme o život, který by mohl být velmi hodnotný (nutno poznamenat, že názory Johnson nejsou založeny na žádných náboženských představách, sama se nazývá ateistkou, v úvahách o infanticidě vychází ze své vlastní zkušenosti a zkušenosti dalších handicapovaných). Dospělí handicapovaní ve většině případů nemají touhu zemřít, není tedy potřeba legalizovat eutanázii či asistovanou sebevraždu. Pokud jedinec touží zemřít, je to téměř vždy způsobeno vnějšími podmínkami, které je možné změnit – pocit závislosti až pocit být přítěží, zoufalství z pobytu ve specializovaném zařízení. Johnson říká, že spíše než při sebevraždě potřebují handicapovaní pomoc při běžných denních činnostech, které zdraví lidé vykonávají snadno, pro handicapované jsou ale často velmi namáhavé či dokonce nemožné.[49]

Johnson popisuje Singerovo vystupování jako seriózní, milé, bez jakýchkoliv předsudků. Oceňuje jeho schopnost rychle a racionálně reagovat na dotazy a připomínky. I přes Singerovy kontroverzní názory se s ním Johnson cítí dobře a dokonce ho poté obhajuje před svými přáteli, kteří ho nazývají zrůdou. Ona věří, že jeho myšlenky zůstanou skutečně jen myšlenkami na akademické půdě a nedojde k jejich realizaci. Singer se podle ní snaží najít univerzální etický systém, který bude logický a konzistentní – proto například zdůrazňuje „nelogičnost“ toho, že pacienta zemřít, ale nikoliv když ho aktivně usmrtí. To však podle Johnson není důvod pro to, aby byly infanticida a eutanázie legalizovány.[50]

5.2.1 Singerova odpověď

Singer souhlasí s Johnson v tom, že to, že má někdo handicap, nemusí nutně znamenat, že je jeho život méně příjemný než život zdravého člověka (sama Johnson je toho podle něj důkazem). Nemůžeme ovšem tvrdit, že přítomnost handicapu ani trochu nezvyšuje pravděpodobnost, že život dotyčného bude méně příjemný než v případě, že by tento handicap neměl. Singer poukazuje na to, že mnozí handicapovaní aktivně podporují

49 JOHNSON, Unspeakable Conversaitions, or, How I Spent One Day as a Token Cripple at Princeton University, s. 200 – 201.

50 Tamtéž, s. 197.

výzkum v oblasti medicíny. To by pravděpodobně nedělali, pokud by neviděli spojitost mez postižením a kvalitou života.

Na tvrzení Johnson, že je třeba zajistit handicapovaným pomoc s každodenními činnostmi, vznáší otázku, zda je vhodné, aby tuto pomoc získali handicapovaní např. v USA, když by stejné úsilí mohlo být vynaloženo na záchranu mnohonásobně většího počtu životů dětí v zemích stižených chudobou a hladem.

Johnson se ve svém příspěvku zamýšlí nad tím, co by se stalo, kdyby přáním většiny bylo, aby handicapovaní nežili. Singer na to odpovídá, že preference pokračovat v životě je tak silná, že ji nemůže převážit ani přání velkého počtu lidí žít ve světě bez postižených. Podobně tomu bylo i u Afroameričanů – ačkoliv byli v menšině a mnoho Američanů si přálo, aby byli i nadále vyloučeni ze společnosti, přání Afroameričanů získat stejná práva bylo silnější a nakonec se také vyplnilo.[51]

5.3 Harry J. Gensler

Harry Gensler je profesor filosofie na Loyola University Chicago a jezuitský kněz. Specializuje se na oblast etiky (zvláštní pozornost věnuje tzv. zlatému pravidlu), logiky a křesťanské filosofie.

Gensler si váží Singera pro jeho boj za práva zvířat a snižování chudoby v zemích třetího světa, nicméně zásadně nesouhlasí s jeho útokem na posvátnost lidského života. Ač je knězem, jeho kritika nespočívá v pokusu posvátnost dokázat pomocí teologie, nýbrž v pragmatickém poukázání na fakt, že si Singer svými kontroverzními názory na potraty, infanticidu a eutanázii znepřáteluje podstatnou část veřejnosti, na kterou by jinak mohl mít vliv ve věci práv zvířat[52] a efektivního altruismu. Podle Genslera by se tedy měl Singer přestat vyjadřovat k posvátnosti lidského života a soustředit se na oblasti, kde, jak říká Gensler, může dokázat velké věci.[53]

51 SINGER, Reply to Harriet McBryde Johnson, s. 211 – 212.

52 Gensler rozděluje hnutí za práva zvířat do dvou fází – v první se omezilo kruté zacházení s pokusnými zvířaty a některé firmy zcela přestaly testovat své výrobky na zvířatech. Zásluhu na tom má podle Genslera především Singer se svým žákem Henrym Spirou. Druhá fáze, která stále probíhá, se pokouší výrazně snížit konzumaci masa. Zde, tvrdí Gensler, se nepodařilo (alespoň do doby publikace knihy, tj. do roku 2009) dosáhnout významnějších výsledků. Kdyby se však Singer neangažoval v diskusi o potratech a infanticidě, podle Genslera by byla tato druhá fáze boje za práva zvířat mnohem úspěšnější. GENSLER, Singer‘s Unsanctity of Human Life, s. 165 – 167.

53 Tamtéž, s. 163 – 164.

Když Singer mluví o zvířecích právech a snižování světové chudoby, nepoužívá podle Genslera utilitaristické principy, a jeho stanoviska mohou být přijata širokým spektrem lidí. Naopak při kritice posvátnosti lidského života z utilitarismu vychází, což je pro mnohé nepřijatelné. I Gensler tvrdí, že použití tohoto filosofického směru je velmi problematické:

1. Preference lidí mohou být v rozporu s jejich nejlepšími zájmy – z různých důvodů mohou toužit po něčem, co jim ve skutečnosti uškodí, anebo se alespoň nejedná o nejlepší možnost. Zdálo by se tedy, že je třeba brát v potaz pouze ty preference, které se zakládají na racionální úvaze a správných informacích.
2. Pokud přijmeme předchozí bod, vyvstává otázka, na které a čí preference má být brán ohled (např. preference zemřelých, preference obětí vymývání mozků, sadistické a rasistické preference apod.). Gensler míní, že Singer si předem určil, co považuje za správné a co za špatné, a podle toho upravil své pojetí utilitarismu – tedy například nebere v potaz preference osoby, kterou by se stal plod, kdyby žena nepodstoupila potrat, nebo novorozenec, kdybychom nepovolili na něm vykonat infanticidu.
3. Jestliže je Genslerova úvaha správná, Singer svou etickou teorii vytvořil na základě vlastní intuice. Zároveň však požaduje, aby každý etický systém byl založen na racionalitě, morální intuici označuje za neakceptovatelnou.
4. Singer je známý tím, že propaguje stejné zacházení se zvířaty jako s lidmi. Aby byla jeho teorie konzistentní, musel by tedy tvrdit, že živočichové (včetně těch nižších) mají vlastní preference, a vysvětlovat je jako přání, které by konkrétní živočich měl, kdyby byl racionální a byly mu známy všechny relevantní informace. To je podle Genslera obtížné přijmout a hájit.
5. Utilitarismus připisuje stejnou hodnotu preferencím všech jedinců, pokud jsou si tyto preference podobné. Ve skutečnosti však cítíme větší potřebu naplnit preference těch, kdojsou nám blízcí. Do hry vstupují také další faktory mimo preferencí, například povinnost dodržet slib. A také se zdá, že máme větší povinnost neubližovat ostatním než jim pomáhat.
6. Většina lidí nemá jasně stanovené preference, které by mohla na požádání vyjmenovat. Některé své preference si uvědomujeme až v okamžiku, který se k nim nějakým způsobem vztahuje. Mimoto jsme ve stanovování preferencí značně ovlivnitelní, záleží mj. na tom, jak tazatel zformuluje otázku a jaká otázka jí předcházela.[54]

54 GENSLER, Singer‘s Unsanctity of Human Life, s. 172 – 176.

V Singerových tvrzeních ohledně potratů a infanticidy vidí Gensler další tři problémy, které nevyplývají z utilitarismu:

1. Podle Singera není morálně špatné zabít dítě s handicapem (a potažmo jakékoliv dítě), dokud se nestane osobou, tedy dokud se u něj nevyvine vědomí sebe sama a schopnost mít jistá očekávání od svého budoucího života. Vývin dítěte se však děje kontinuálně, a proto je velmi obtížné označit přesný bod na časové přímce, který by jasně stanovil, kdy je ještě v pořádku dítě zabít a kdy už nikoliv. Singer odmítá za tento předěl považovat okamžik narození, avšak nepodává uspokojivou alternativu. V knize *Should the Baby Live* navrhuje pro rozhodnutí o životě či smrti nechtěného handicapovaného dítěte lhůtu 28 dní, protože podle výzkumů k sebeuvědomění před tímto datem nedochází. V pozdějších pracích ale přiznává, že tato lhůta je příliš libovolná. Pro Genslera je sebeuvědomění jakožto ukazatel morálnosti či nemorálnosti zabití nejen problematický, ale přímo irelevantní. Tvrdí, že zabít vlastní dítě je nemorální za každých okolností, bez ohledu na jeho kognitivní schopnosti.[55]
2. Průzkumy ukazují, že úroveň spokojenosti handicapovaných s vlastním životem je přibližně stejná, jako je tomu u osob bez postižení. Handicapovaní dokonce vykazují nižší drogovou závislost a tendenci k sebevraždám než ostatní část populace. Gensler připouští, že postižení je nežádoucí, stejně tak je ale nežádoucí například narodit se do sociálně slabší rodiny nebo rodiny, která se o děti dostatečně nestará, narodit se do etnické nebo náboženské skupiny, o níž koluje mnoho předsudků, apod. Kdybychom měli zabít každé dítě, které se narodí s nějakým znevýhodněním do budoucího života, říká Gensler, nikdo by nezbyl.[56] Postižení pro něj tedy není pádným důvodem k usmrcení dítěte. Ba naopak, člověk je předurčen k překonávání těžkostí a je tím povznesen.
3. Singer hovoří o infanticidě vždy v kontextu handicapovaných dětí, avšak vzhledem k tomu, že podle něj žádný novorozenec není osobou, je oprávněné vztáhnout jeho principy i na zdravé děti. To by znamenalo, že je v pořádku zabít jakékoliv malé dítě, bez ohledu na jeho zdravotní stav. Gensler dále namítá, že když Singer mluví o infanticidě handicapovaných dětí, měl by specifikovat, která postižení chápe jako

55 GENSLER, Singer‘s Unsanctity of Human Life, s. 169 – 170.

56 Tamtéž, s. 170 - 171.

slučitelná se šťastným životem a která jako natolik závažná, že činí život nesnesitelným, a tedy je vhodné takový život ukončit.[57]

Podle Genslera je špatné zabít jakéhokoliv člověka, bez ohledu na jeho kognitivní schopnosti. Ačkoliv nás nic neopravňuje ubližovat zvířatům, zájmy lidí jsou důležitější. Je třeba respektovat, že každý lidský život je posvátný, protože:

1. každý člověk je příslušníkem racionálního živočišného druhu,
2. tento přístup má nejlepší konsekvence,
3. člověk byl stvořen Bohem k jeho obrazu, má zvláštní postavení v rámci stvoření a je předurčen k posmrtnému životu.[58]

5.3.1 Singerova odpověď

Singer nesouhlasí s tvrzením, že jeho útoky na posvátnost lidského života snižují jeho vliv na veřejnost ve věcech práv zvířat a boji proti globální chudobě. Protesty proti jeho osobě ho naopak zviditelňují a umožňují mu působit na mnohem větší publikum.[59] Singer ovšem v době, kdy se začal vyjadřovat k tématům potratů a infanticidy (tj. v roce 1979 v 1. vydání *Practical Ethics*), prý nečekal, že by jeho názory mohly vůbec nějaké protesty vyvolat. Nebyla mu známa existence žádných hnutí, která by ponechání malých dětí s těžkým postižením smrti považovala za omezení práv handicapovaných. Očekával spíše útoky ze strany odpůrců potratů, avšak neviděl nic zvláštního na obhajování již legalizovaného aktu. I kdyby ale byl schopen odhadnout, jaké důsledky budou jeho názory mít, nepřimělo by to Singera k tomu, aby je nezveřejňoval. Ze svého utilitaristického stanoviska totiž pokládá za důležité, aby jeho filosofie vedla v důsledku k pozitivní změně, a naopak odmítá vyhýbání se určitým tématům jen proto, že by to mohlo vést ke ztrátě vlivu na určitou sociální skupinu.[60]

Neúspěch ve snaze přesvědčit veřejnost k nižší konzumaci masa, na něž upozorňuje Gensler, Singer spatřuje v tom, že takový úkol je velmi obtížný a jeden člověk, bez ohledu

57 GENSLER, Singer‘s Unsanctity of Human Life, s. 171 – 172.

58 Tamtéž, s. 183 – 184.

59 Singer uvádí příklad: když byl přijat jako profesor bioetiky na Princeton University, strhla se vlna protestů, především ze strany handicapovaných. To upoutalo pozornost médií na Singerovu osobu a vedlo to mimo jiné k tomu, že byl Singer požádán o příspěvek do *New York Times Sunday Magazine.* Jeho článek pojednával o globální chudobě a na čtenáře měl takový vliv, že darovali celkem 600 tisíc dolarů organizacím UNICEF a Oxfam .

SINGER, Peter. Reply to Harry J. Gensler, s. 186.

60 Tamtéž, s. 186.

na jeho prestiž, na něj sám nestačí. Singer ale upozorňuje na fakt, že díky hnutí za práva zvířat se začalo se zvířaty na farmách zacházet humánněji, nelze tedy tvrdit, že by jeho snahy neměly žádný výsledek, a že by tedy jeho vliv na veřejnost byl nízký.[61]

Dále se Singer vyjadřuje k jednotlivým bodům své teorie, které Gensler považuje za problematické:

1. Gensler tvrdí, že sebeuvědomění dítěte není relevantní pro rozhodnutí, zda je v pořádku ho zabít či nikoliv, a že takový čin je za všech okolností špatný. Singer souhlasí s tím, že rozvoj sebeuvědomování probíhá kontinuálně, a že by tedy mohlo být užitečné vytyčit narození jako jasný bod, po němž už by bylo zabití dítěte nemorální. Avšak sebeuvědomování není irelevantní charakteristikou. Na Genslerovu otázku *„Bylo by správné, aby Vás Vaši rodiče zabili před [dosažením sebeuvědomění], ale špatné, kdyby to udělali potom?“*[62] Singer odpovídá kladně (což je podle Genslera neobvykle obtížné). Singer tvrdí, že kdyby byl zabit ještě jako neschopný sebeuvědomění (stejně jako kdyby jeho rodiče podnikli kroky pro to, aby nikdy nebyl počat), nikdy by nežil život, který žije, neměl by od života žádná očekávání a přání, která by mohla být zmařena. V takovém případě by tedy nebylo špatné jeho život ukončit.[63]
2. Gensler poukazuje na to, že podle výzkumů nežijí handicapovaní o nic nešťastnější život než zdraví lidé, a z toho vyvozuje, že by nebylo správné je v dětském věku zabít. Singer upozorňuje na chybu v interpretaci, jíž se Gensler dopustil: „*Já si nemyslím, že by těžce postižené děti měly být zabíjeny. Myslím si, že by rodiče těžce postižených dětí, kteří si myslí, že by bylo lepší, kdyby jejich dítě nežilo, měli mít možnost je buď nechat zemřít, anebo usmrtit, což je humánnější*,“.[64] Z Genslerova příspěvku vyplývá, že on sám souhlasí s tím, že malé děti s vážnými zdravotními problémy by se měly nechat zemřít, přičemž bude co nejvíce snižováno jejich utrpení – takové děti, říká, zemřou přirozeně. Singer nevidí morální rozdíl mezi ponecháním dítěte „zemřít přirozeně“ a jeho aktivním usmrcením pomocí letální injekce (spíše se zdá, že druhé řešení je morálnější).

61 SINGER, Peter. Reply to Harry J. Gensler, s. 186 – 188.

62 GENSLER, Singer‘s Unsanctity of Human Life, s. 170.

63 SINGER, Peter. Reply to Harry J. Gensler, s. 188 – 189.

64 Překlad autora. Původní znění: „*I don’t think severely disabled babies ought to be killed. I think the parents of severely disabled babies who think it would be better if their babies died, ought to have the option of either allowing them to die, or killing them where that is the more humane course to take*,“. Tamtéž, s. 189.

3. Gensler naráží na fakt, že podle Singerovy teorie by bylo přípustné zabít jakékoliv malé dítě, včetně těch naprosto zdravých. Singer odpovídá, že je pravda, že podle něj handicapované ani zdravé dítě nemá právo na život. O morálnosti nebo nemorálnosti infanticidy ale rozhoduje něco jiného než to, jestli můžeme danému jedinci toto právo připsat. Především je třeba zvážit, zda rodiče konkrétní dítě chtějí, a pokud ne, tak jestli se najde jiný pár, který by byl ochoten se o něj starat. V současné západní společnosti se jen zřídkakdy stává, že by zdravé novorozeně bylo nikým nechtěné, o handicapovaných dětech to ovšem neplatí.[65]

Ke Genslerovým výtkám ohledně utilitarismu se Singer příliš nevyjadřuje a raději odkazuje na texty, v nichž už se danou problematikou zabýval. Zdůrazňuje ale, že se utilitarismus nesmí zaměňovat s pravidlem většiny. Váhu jednotlivých preferencí totiž zakládá na tom, jak moc na ní lidem záleží, a tak se nemůže stát, že by názor většiny, pro kterou vlastně výsledek debaty není příliš podstatný, zvítězil nad názorem menšiny, jejíž životy budou výsledkem významně ovlivněny. Dále Singer odpovídá na Genslerovu námitku, že živočichům lze jen těžko přisoudit nějaké preference, odkazem na sérii pokusů se slepicemi, které provedla oxfordská profesorka Marian Stamp Dawkins.[66] Následně se vyjadřuje ke Genslerovu tvrzení, že lidé formulují své preference v závislosti na způsobu, jakým jsou tázáni. Singer souhlasí, že v některých případech k tomu skutečně dochází a že by se měl touto problematikou podrobněji zabývat.

Poslední část své odpovědi věnuje Singer Genslerově obhajobě posvátnosti lidského života. Podle Genslera si každý člověk zaslouží právo na život, protože je příslušníkem racionálního živočišného druhu. Singer na to namítá, že neexistují racionální a iracionální živočišné druhy, tyto charakteristiky náležejí vždy jedincům, nikdy celému druhu. Z toho, že většina dospělých lidí jsou racionální bytosti, nelze usuzovat, že právo na život mají mít i ti jedinci, kteří sice náležejí ke stejnému druhu, avšak sami racionálními bytostmi nejsou. Druhý Genslerův argument proti zabíjení je ten, že pokud infanticidu odmítneme, bude to mít pozitivní důsledky. Na to Singer namítá, že toto tvrzení nelze nijak dokázat a že nebylo prokázáno, že respektování posvátnosti lidského života má lepší důsledky než to, když díky infanticidě zbavíme těžce handicapovaného novorozence utrpení a jeho rodinu

65 SINGER, Peter. Reply to Harry J. Gensler, s. 190.

66 Dawkins zavřela slepice do malých klecí a ukázala jim, že když opakovaně udeří zobákem do tlačítka, otevřou se jim dvířka do travnatého výběhu. Slepice velmi rychle ukázaly své „preference“ pobývat v travnatém výběhu spíše než v drátěné kleci. Dawkins rovněž vypozorovala, že slepice snášejí vejce raději ve volném výběhu než v kleci.

Tamtéž, s. 191.

těžkého břemene péče o něj. Ke Genslerově zmínce o zvláštním místě člověka v rámci stvoření, jeho stvoření k Božímu obrazu a předurčenosti k posmrtnému životu Singer jen krátce poznamenává, že Gensler argumentuje teologickými doktrínami, aniž by se jejich platnost pokusil obhájit.[67]

5.4 Eva Feder Kittay

Eva Feder Kittay je americká filosofka působící od roku 1979 na Stone Brook University v New Yorku. Zabývá se především feministickou filosofií a etikou, kde zastává pozici etiky péče, dále často uvažuje o handicapech (zejména v oblasti kognitivních funkcí) a věnuje se i sociální a politické filosofii. Kittayina stanoviska jsou do značné míry ovlivněna zkušeností s péčí o mentálně a tělesně postiženou dceru Seshu, kterou velmi miluje.

Kittay odmítá míru kognitivních schopností jako faktor určující hodnotu lidského života. Ačkoliv jako vystudovaná filosofka byla s takovým pojetím lidskosti obeznámena (a snad ho i přijímala), po zjištění, že její dcera je těžce mentálně retardovaná, začala hodnotu lidského života chápat odlišně.[68]

Kittay stejně jako Singer odmítá etiku založenou na posvátnosti lidského života, která zakazuje potraty a přikazuje umělé prodlužování života dětí i dospělých v dlouhodobém vegetativním stavu. Podle ní je takový etický systém příliš vzdálen od konkrétních lidí žijících vlastní, jedinečné životy. Souhlasí s tím, že etika založená na posouzení kvality života jedince, kterou upřednostňuje Singer, je vhodnější alternativou, nicméně konkrétní podoba takové etiky musí být jiná než ta Singerova. „*Já namísto toho zastávám takové pojetí lidskosti, v němž naše vztahy k ostatním hrají ústřední roli, které přijímá příslušnost k biologickému druhu jako relevantní pro etické určení a zaujatost jako patřičnou součást jistých úvah o morálce*,“.[69]

---

67 SINGER, Peter. Reply to Harry J. Gensler, s. 193 – 194.

68 *„I had to reassess the meaning and value of cognitive capacities as the defining feature of humanity. I discovered that a love for one's child transcended any denumerable set of defining characteristics. What it meant to be human, to have value as a person, would never be the same for me again,“.*
KITTAY, Rationality, Personhood, and Peter Singer on the Fate of Severely Impaired Infants, s. 165.

69 Překlad autora. Původní znění: *„Instead I argue for a view of personhood in which our relationships to others figure centrally, which affirms species membership as having moral significance, and which affirms partiality as appropriate for certain ethical considerations,“.*
Tamtéž, s. 166.

Zatímco Singerovi slouží jako kritérium pro rozlišování osob a ne-osob kognitivní schopnosti, pro Kittay je klíčovým vztah s ostatními lidmi. Utilitaristický přístup je podle ní neefektivní v tom, že požaduje co nejvíce dobra pro co nejvíce jedinců, aniž by bral v potaz mezilidské vztahy.[70] Samozřejmě se nemůžeme přímo vztahovat ke všem lidem na planetě, dokážeme si však představit, že bychom byli v jejich kůži, dostali se do stejné situace jako oni. Tím se vytváří jakési spojení mezi všemi lidmi, což je pro Kittay důkazem, že příslušnost k biologickému druhu je relevantní pro úvahy o morálce, že zaujatost vůči jedincům stejného druhu je přirozená.

Vztahy mezi matkou a dítětem se obvykle začínají rozvíjet ihned po jeho narození, v některých případech už během těhotenství a u příslušníků některých „primitivních" společností až po oficiálním přijetí do skupiny[71]. Tehdy se jedinec stává osobou – jakmile rodič vidí v novorozenci (resp. plodu) svého syna nebo dceru, pohlíží na něj jako na osobu.

Pokud jde o novorozence s handicapem, o jejich osudu by dle Kittayina mínění měli rozhodnout ti, kdo jsou zodpovědní za péči o ně, tedy rodiče nebo alespoň matky takových dětí. Mají mít možnost přenechat svého potomka k adopci těm, kdo mají zájem ho i přes jeho postižení vychovávat. Kittay je toho názoru, že do společnosti se dostává příliš málo informací o skutečných životech handicapovaných dětí a jejich rodin, což vede k rozšiřování přesvědčení, že takoví jedinci nemohou žít plnohodnotný život naplněný radostí. Může se tedy stát, že se nenajde nikdo, kdo by se dítěte ujal, a v takovém případě, připouští Kittay, by mohlo být obhajitelné uvažovat o ukončení jeho života (ovšem pouze tehdy, když to bude v jeho nejlepším zájmu). Je však třeba mít na paměti, že bychom

70 Pokud by se každý z nás staral o několik set dětí, stěží by některé z nich mohlo dostat takové množství pozornosti a péče, kolik potřebuje ke svému zdravému vývinu. Naproti tomu když se staráme pouze o několik málo dětí (nejčastěji takových, které jsou našimi biologickými potomky), je zajištění jejich správného rozvoje snazší.

KITTAY, Rationality, Personhood, and Peter Singer on the Fate of Severely Impaired Infants, s. 168 – 169.

71 Ve všech takových společnostech má pozdější přijetí dítěte jako člena skupiny pragmatický důvod (např. umožňuje regulovat populaci v závislosti na prostředí tak, aby bylo možné uživit celou skupinu), anebo je založené na diskriminaci na základě pohlaví či jiných charakteristik. Kittay tvrdí, že v naší vyspělé západní společnosti není důvod hranici „bytí osobou" posouvat až za okamžik narození dítěte, neboť vysoká úroveň medicíny a materiální dostatek mají za následek, že jsme schopni zajistit kvalitní život i nemocným a předčasně narozeným dětem, aniž bychom společnost ohrozili. V úvahu nepřipadá ani nepřijetí novorozence do společnosti na základě jeho pohlaví, etnicity, nemanželského původu apod., takováto diskriminace nemá v demokratických státech své místo.

Tamtéž, s. 169 - 170.

rozhodovali o osudu osoby a naše rozhodnutí bude mít vliv i na osoby, které jsou s ní spojeny.[72]

5.4.1 Případ Ashley X

Jakožto matka již dospělé ženy s mentálním a tělesným postižením má Eva Kittay co říci také k mediálně známému případu handicapované dívky Ashley X, která na přání svých rodičů v roce 2002 jako šestiletá absolvovala sérii lékařských zákroků, o jejichž morálnosti či nemorálnosti se živě diskutovalo. Představme si nejdříve tuto problematiku.

Ashley se narodila jako zdravé dítě, při porodu nevznikly žádné komplikace, avšak později se ukázalo, že její mentální a motorické schopnosti se nevyvíjejí, jak by měly. Ashley podstoupila řadu vyšetření, během nichž bylo zjištěno, že trpí vážnou poruchou mozku neznámého původu a že šance na zlepšení jejího stavu jsou nulové, avšak její postižení ji nijak neohrožuje na životě. Očekávalo se tedy, že dívka prožije průměrně dlouhý život a dosáhne výšky a hmotnosti běžné ženy. Ashley vyžaduje neustálou péči, není schopna se sama posadit, najíst, přemisťovat se ani se ve spánku otočit na druhý bok. Její mentální a tělesný stav zůstává stejný od 3. měsíce věku.

Ashleyini rodiče požádali lékaře o navržení postupů, které by společně zajistily jejich dceři co nejdůstojnější a nejpříjemnější život. Výsledkem je série lékařských zákroků známá jako *Ashley Treatment*. Jedná se o následující úkony:

- zastavení tělesného růstu vlivem vysokých dávek estrogenu,
- hysterektomie za účelem odstranění menstruačního cyklu,
- vyjmutí mléčných žláz za účelem zastavení růstu prsou.

Veškeré tyto zákroky byly podle Ashleyiných rodičů podniknuty po zralé úvaze a diskusi s odborníky z řad lékařů a neměly sloužit k tomu, aby jim usnadnily manipulaci s Ashley, nýbrž k tomu, aby jejich dceři umožnily co nejvyšší životní úroveň. Podle nich totiž Ashley nejvíc trápí nuda a nepohodlí, díky *Ashley Treatment* se však bude moci i nadále účastnit všech rodinných aktivit, neboť pro rodiče nebude obtížné ji několikrát denně přemisťovat.[73]

72 KITTAY, Rationality, Personhood, and Peter Singer on the Fate of Severely Impaired Infants, s. 170 – 172.

73 Možnost účastnit se rodinných aktivit i v dospělém věku byla hlavním důvodem, proč se Ashleyini rodiče rozhodli zastavit její růst. Jako další důvod uvádějí tvrzení, že vzhledem k jejímu mentálnímu věku je vhodnější a důstojnější, když si zachová velikost devítileté holčičky, než když doroste běžné výšky a váhy. Odstraněním dělohy mělo být zabráněno menstruaci, která by Ashley způsobovala bolest (její matka potvrdila, že ona sama i jiné ženy v rodině trpí silnou a bolestivou menstruací) a nepohodlí

Ashleyini rodiče uvádějí, že se často setkávají s nepochopením a jsou kritizováni za to, že jednali v rozporu s důstojností své dcery. Na to reagují slovy, že Ashley rozhodně není ve stavu, kdy by dokázala pochopit pojem lidské důstojnosti, a kromě toho je vzhled malé holčičky, který si díky zákrokům zachovala, adekvátnější k jejím kognitivním schopnostem.[74]

Singerův komentář

V článku *A Convenient Truth* se Peter Singer vyjadřuje k lékařským zákrokům, které Ashley podstoupila. Zdůrazňuje, že byly provedeny proto, aby dívce zajistily pohodlný a příjemný život, ačkoliv *Ashley Treatment* bude jistě ku prospěchu také jejím rodičům, neboť jim péči o Ashley do budoucna výrazně usnadní. Dále se věnuje třem hlavním bodům kritiky, které Ashleyini rodiče čelí:

1. *Ashley Treatment* je nepřirozený. Singer tvrdí, že jakýkoliv lékařský zákrok může být považován za nepřirozený, to ale ještě neznamená, že je špatný.
2. *Ashley Treatment* může být prvním krokem k tomu, aby lékaři na přání rodičů začali „upravovat" jejich děti. Tuto námitku Singer odbývá tvrzením, že etická komise Ashleyin případ důkladně přezkoumala a prohlásila, že všechny zákroky jsou v dívčině nejlepším zájmu. Připojuje, že přístup k podobné sérii zákroků by dle něj měli mít i další rodiče podobně postižených dětí, pokud to bude v zájmu těchto dětí, nikoliv jen rodičů.
3. Byla narušena Ashleyina důstojnost. Singer tvrdí, že Ashleyina důstojnost nemůže být ohrožena, neboť tato dívka žádnou důstojnost nemá. Pokud totiž přijmeme tezi, že tříměsíční děti vzhledem ke svým omezeným kognitivním schopnostem nejsou osobami, a tudíž nemají lidskou důstojnost, nemůžeme důstojnost připisovat ani devítiletému dítěti se stejnými kognitivními schopnostmi, jaké má onen tříměsíční jedinec. Důstojnost bychom dle něj měli připisovat spíše některým živočichům.[75]

---

plynoucí z nutnosti používání dámských hygienických potřeb. Odstranění mléčných žláz bylo provedeno proto, aby se Ashley nezvětšovala prsa, která by jí potom způsobovala nepohodlí při ležení a při sezení na invalidním vozíku s pásy křížem přes hrudník. Dále mělo být zabráněno tomu, aby byla Ashley svým případným ošetřovatelem viděna jako sexuální objekt. Pokud by i tak došlo ke znásilnění, Ashley nemůže otěhotnět.

The "Ashley Treatment", Towards a Better Quality of Life for "Pillow Angels", s. 7-11.

74 Tamtéž, s. 11-12.

75 SINGER, A Convenient Truth, [online]. Melbourne : The New York Times, 26. 1. 2007 [cit. 15. 2. 2020]. Dostupné z: https://www.nytimes.com/2007/01/26/opinion/26singer.html.

Svůj článek Singer uzavírá tvrzením, že by Ashley a dalším podobným dětem nemělo být bráněno v tom, aby prožily co nejméně bolestivý život a zažívaly tolik šťastných chvil, kolik jim jen jejich stav dovolí.

Kittayin komentář

Eva Kittay se k Ashleyině případu vyjádřila hned ve dvou článcích, přičemž jeden z nich byl odpovědí na výše pojednaný Singerův text *A Convenient Truth*. Zastavuje se u Singerova pojetí důstojnosti a pokládá otázku, zda lze skutečně porovnávat inteligenci zvířat s inteligencí malých dětí, protože každý živočišný druh má svá specifika. Stejný problém mohou příslušníci dvou různých biologických druhů řešit různě, a přesto můžeme oba způsoby chování označit za inteligentní. Kittay si navíc není jistá, zda jistý typ důstojnosti skutečně nepřipisujeme i živočichům, zatímco Singer tvrdí opak. Podle Kittay je nutné důstojnost přiznat každému živému tvoru, neboť nikdy nemůžeme znát jeho mentální obsahy, a tudíž posuzovat, jestli jeho kognitivní schopnosti postačují k tomu, aby byl osobou.[76]

Kittay *Ashley Treatment* v tomto článku nezatracuje ani neschvaluje, jen poznamenává, že ona sama by ho svou dceru podstoupit nenechala. Nicméně ve svém druhém článku na toto téma již argumentuje proti *Ashley Treatment.* Uvádí, že cílem lékařských zákroků bylo usnadnit Ashleyiným rodičům péči o ni, což rodiče výslovně odmítají.[77]

76 KITTAY, Whose Convenience? Whose Truth?, s. 3.

77 KITTAY, Forever Small, s. 610.

6 Závěr

Ve své bakalářské práci jsem se pokusila o interpretaci Singerových názorů na vymezení a hodnotu lidského života a jeho pohledu na řešení tří bioetických problémů – potratů, infanticidy a eutanázie.

Singer ve svých úvahách usiluje o vyvrácení křesťanského principu posvátnosti lidského života, neboť ho považuje za speciesistický. Speciesismus, postoj, který přiřazuje jedincům práva a hodnotu pouze na základě příslušnosti k biologickému druhu, podle Singera nemůže sloužit jako základ pro budování etiky. Biologická příslušnost je relevantní pouze pro biologii, nikoliv pro etické úvahy – Singer považuje speciesismus za diskriminační a přirovnává ho k sexismu a rasismu. Člověka navrhuje chápat nikoliv jako zástupce živočišného druhu homo sapiens, nýbrž ve smyslu osoby.

Singerovo pojetí osoby je založeno především na tzv. indikátorech lidství Josepha Fletchera, odráží ale rovněž myšlenky dalších autorů. Osobou je každý jedinec, který má jisté kognitivní schopnosti, jako je autonomie, racionální uvažování, sebeuvědomování, sebekontrola, vědomí vlastní minulosti a budoucnosti apod., a to bez ohledu na jeho příslušnost k biologickému druhu. Osobou tak může být např. šimpanz nebo delfín, avšak není jí lidský jedinec v nevratném kómatu nebo lidský plod.

Rozlišení osob a ne-osob je podle Singera relevantní pro morální úvahy, protože pouze jedinec se zmíněnými kognitivními schopnostmi může mít vlastní přání a preference. Pokud předčasně ukončíme jeho život, zabráníme mu v jejich naplnění, čímž mu velmi uškodíme, a náš čin bude tedy nemorální. Avšak na bytostech, které nejsou osobami, se takového prohřešku dopustit nemůžeme, provinit se vůči nim můžeme jedině tím, že jim způsobíme bolest. Předčasné bezbolestné ukončení života ne-osoby proto může být v pořádku. Jedině osoba má právo na život, tedy alespoň v koncepci práv podle Micheala Tooleyho, kterou Singer přejímá. Jedinec tedy získává právo na život v okamžiku, kdy se stává osobou, a ztrácí ho, když osobou být přestane.

Tyto myšlenky se promítají do způsobu, jakým Singer nahlíží na konkrétní bioetické problémy. Jelikož lidský plod ani novorozenec ještě nejsou osobami, nemají zatím právo na život, jestliže jim ale ublížíme, můžeme zabránit naplnění preferencí jiných lidí, především matky. Naopak pokud matka chce těhotenství ukončit, má na to podle Singera právo, ať už je její důvod jakýkoliv.

V případě těžce postižených novorozenců je situace podobná – pokud se o takové dítě rodiče chtějí postarat, nesmí mu nikdo ublížit. Jestli se ho naopak chtějí vzdát a nenajde se nikdo jiný, kdo by chtěl novorozence vychovávat, je podle Singera správné jeho život bezbolestně ukončit. Rovněž u dospělých jedinců, kteří nikdy nebyli osobami, závisí rozhodnutí o jejich životě a smrti čistě na ostatních, především na příbuzných. Co se týče dobrovolné eutanázie, ta je podle Singera správná, protože naplňuje přání racionálně uvažující osoby a respektuje její autonomii.

Singerem navrhová etika má rovněž vyřešit problém vymezení lidského života, který vzniká v rámci tradiční etiky a vyvolává bouřlivé diskuse o tom, v jakém stádiu těhotenství je ještě přípustné provést potrat a jestli je člověk s vážným poraněním mozku, přežívající jen díky plicní ventilaci a dalším přístrojům, už mrtvý, anebo stále žije. Singer se nepřiklání k žádnému z běžných vymezení lidského života, a navrhuje, aby se namísto toho vymezoval život osoby, čímž se vyhneme morálním dilematům. Je však třeba poznamenat, že i zde narážíme na vážný problém, a sice že nejsme schopni s jistotou určit, zda konkrétní jedinec má požadované kognitivní schopnosti či nikoliv. Stejně tak může nastat situace, že bude prokazatelně mít pouze některé z nich.

Singerovy názory na hodnotu lidského života jsem konfrontovala s názory některých jeho kritiků. Ukázalo se, že polemizovat se Singerovýmimyšlenkami je možné z mnoha perspektiv, a rovněž, že Singer je připraven na různorodé námitky reagovat a svá stanoviska obhajovat, i když někdy ne zcela přesvědčivě. Ze všech kritických textů, které jsem v této práci interpretovala, mě nejvíce zaujalo vyprávění Harriet McBryde Johnson o jejím osobním setkání se Singerem. Zde se ukázalo, že se Singer nechová nepřátelsky k handicapovaným, jak se mnozí domnívají, a že jeho názory často bývají dezinterpretovány.

Jsem přesvědčena o tom, že toto téma ještě zdaleka není vyčerpáno a zasluhuje si další zkoumání. To by se mohlo ještě podrobněji zaměřit na jednotlivé problémy současné medicínské etiky a jejich řešení navrhované Singerem. Zahrnuty by mohly být i problémy, jimž jsem se kvůli omezenému rozsahu nevěnovala, jako např. provádění experimentů na lidských embryích. Rovněž by bylo zajímavé propojit Singerovy názory, z velké části formulované v 80. letech minulého století, s nejnovějšími poznatky medicíny. Lze totiž předpokládat např. to, že některé vrozené vady, o nichž je řeč v *Should the Baby Live?*, je dnes již možné řešit efektivněji než v době publikace této knihy nebo je dokonce identifikovat ještě před narozením dítěte. V neposlední řadě je možné ve výzkumu pokračovat interpretací textů dalších Singerových kritiků.

7 Bibliografie

BAYERTZ, Kurt. Introduction: Sanctity of Life and Human Dignity. In: BAYERTZ, Kurt. Sanctity of Life And Human Dignity. Dordrecht/Boston/London: Kluwer Academic Publishers, 1996, s. XI - XIX. ISBN: 978·94·009·1590·9.

GENSLER, Harry J. Singer‘s Unsanctity of Human Life: A Critique. In: SCHALER, Jeffrey (ed.). Peter Singer Under Fire : The Moral Iconoclast Faces His Critics. Illinois : Open Court Publishing Company, 2009, s. 163 - 184. ISBN 978-0-8126-9618-9.

JOHNSON, Harriet McBryde. Unspeakable Conversaitions, or, How I Spent One Day as a Token Cripple at Princeton University. In: SCHALER, Jeffrey (ed.). *Peter Singer Under Fire : The Moral Iconoclast Faces His Critics*. Illinois : Open Court Publishing Company, 2009, s. 195 – 205. ISBN 978-0-8126-9618-9.

KEENAN, James F. The Concept of Sanctity of Life and Its Use in Contemporary Bioethical Discussion. In: BAYERTZ, Kurt. *Sanctity of Life And Human Dignity*. Dordrecht/Boston/London: Kluwer Academic Publishers, 1996, s. 1 – 18. ISBN: 978·94·009·1590·9.

KITTAY, Eva Feder. Forever Small : The Strange Case of Ashley X. *Hypatia*. 2011, 26(3), s. 610–631. ISSN 0887-5367.

KITTAY, Eva Feder; KITTAY, Jeffrey. Whose Convenience? Whose Truth? A Comment on Peter Singer’s ‘A Convenient Truth. *The Hastings Center Bioethics Forum*, 2007, s. 3.

KUHSE, Helga; SINGER, Peter. *Should the Baby Live? The Problem of Handicapped Infants.* Oxford University Press, 1985. ISBN 0-19-217745-1.

KUHSE, Helga; SINGER, Peter. Voluntary Euthanasia and the Nurse: an Australian Survey. *International Journey of Nursing Studies*. 1993, 30 (4), pp. 311 – 322. ISSN: 0020-7489.

MARQUIS, Don. Singer on Abortion and Infanticide. In: SCHALER, Jeffrey (ed.). *Peter Singer Under Fire : The Moral Iconoclast Faces His Critics*. Illinois : Open Court Publishing Company, 2009, s. 133 – 152. ISBN 978-0-8126-9618-9.

National Institute of Neurological Disorders and Stroke. *Anencephaly Information Page* [online]. 27. 3. 2019 [cit. 13. 3. 2020]. Dostupné z: https://www.ninds.nih.gov/disorders/all-disorders/anencephaly-information-page.

NOVAK, David. *The Sanctity of Human Life*. Washington, D.C.: Georgetown University Press, 2007. ISBN 978-1-58901-176-2.

SINGER, Peter. *A Convenient Truth* [online]. Melbourne : The New York Times, 26. 1. 2007 [cit. 15. 2. 2020]. Dostupné z: https://www.nytimes.com/2007/01/26/opinion/26singer.html.

SINGER, Peter. How Not to Save a Life. *Bioethics*. Blackwell Publishing, 2011, 25(5), pp. ii – iii. ISSN 1467-8519.

SINGER, Peter. Changing Ethics in Life and Death Decision Making. *Society*. 2001, 38(5), s. 9-15. ISSN 0147-2011.

SINGER, Peter. *Practical Ethics*. Druhé vydání. USA : Cambridge University Press, 1973. ISBN 0-521-43363-0.

SINGER, Peter. Reply to Don Marquis. In: SCHALER, Jeffrey (ed.). *Peter Singer Under Fire : The Moral Iconoclast Faces His Critics*. Illinois : Open Court Publishing Company, 2009, s. 153 – 162. ISBN 978-0-8126-9618-9.

SINGER, Peter. Reply to Harriet McBryde Johnson. In: SCHALER, Jeffrey (ed.). *Peter Singer Under Fire : The Moral Iconoclast Faces His Critics*. Illinois : Open Court Publishing Company, 2009, s. 206 – 212. ISBN 978-0-8126-9618-9.

SINGER, Peter. Reply to Harry J. Gensler. In: SCHALER, Jeffrey (ed.). Peter Singer Under Fire : The Moral Iconoclast Faces His Critics. Illinois : Open Court Publishing Company, 2009, s. 185 - 194. ISBN 978-0-8126-9618-9.

SINGER, Peter. *Rethinking Life and Death: The Collapse of Our Traditional Ethics*. New York : St. Martin's Press, 1994. ISBN-0-312-11880-5.

SINGER, Peter. The Real Abortion Tragedy. In: SINGER, Peter. *Ethics In the Real World: 82 Brief Essays on Things That Matter*. Princeton University Press, 2016, s. 73 - 76. ISBN 978-0691172477.

SINGER, Peter. When Doctors Kill. In: SINGER, Peter. *Ethics In the Real World: 82 Brief Essays on Things That Matter*. Princeton University Press, 2016, s. 89 - 92. ISBN 978-0691172477.

The "Ashley Treatment", Towards a Better Quality of Life for "Pillow Angels" [online]. Akt. 2012 [cit. 15.2.2020]. Dostupné z: http://pillowangel.org/Ashley%20Treatment.pdf.

The World's Abortion Laws [online]. Akt. 2020 [cit. 10. 5. 2020]. Dostupné z: https://reproductiverights.org/worldabortionlaws?category[294]=294.

8 Resumé

The thesis aims to introduce Peter Singer‘s thoughts on the definition and value of human life and his approach to certain controversial bioethical issues. Singer does not think that every human life is of equal worth and criticizes traditional ethics based on the „sanctity of life“ principle. He claims that this principle, introduced to western ethics by Christianity, cannot serve as a solid base for moral reasoning due to its speciesistic nature. That an individual is a member of a particular species tells nothing about what moral obligations towards that being do we have. Singer introduces a new ethics approach grounded in the theory of persons rather than biological characteristics.

A person, according to Singer, is any individual that possesses certain cognitive capacities, irrespective of its species membership. These capacities include consciousness, self-awareness, an ability to see oneself as a distinct individual existing over time, rationality, autonomy etc. Every person has its preferences that cannot be violated, as well as a right to life. An individual which is not a person has no such preferences and possesses no right to life.

Singer deals with some traditional ways of defining the beginning and the end of a human life but agrees with none of them. In his opinion the least problematic way is to define a person‘s life rather than the life of a *homo sapiens* species member.

The above mentioned thoughts lead to some controversial views on the life-and-death desicion making concerning human fetuses, severely impaired infants and both uncoscious and conscious diseased people with no hope for an improvement. Therefore the way Singer thinks about abortion, infanticide and euthanasia is also a part of the thesis.

In the final part of the thesis Singer‘s views will face objections pronounced by four of the many of his critics – Don Marquis, Harriet McBryde Johnson, Harry J. Gensler and Eva Feder Kittay.